

คำถอดเทปเป็นภาษาเหนือ	คำแปลเป็นภาษากลาง
มันกะเข้าเอาไข่เหี้ย จ๋อมเบ็ดมามันกะเข้าเอาไข่ ไข่ใส่เบ็ดจ๋อม ได้มากเอามากิน เต้ามันได้ลูกเมีย ก่หากินเอามาหื้อลูกมันมากินอวดลูกลัวะ ลูกลัวะถาม "บ่านี่ คิงไปเอาไข่ดีไหนมากิน" "ป้อฮาไปเป็นปลาอยู่ในวัง ไปเอาไข่มากิน" ที่นี้หละอ่อนลูกลัวะมาบอกหื้อป้อแม่ ป้อแม่มัน "โอ๊ะ...ปู้เจ็ดเต้เต้โล้ว เต้มันมากินไข่เฮาหนี บ่ใจป่าแหมกานี้เฮาจะไปกินไข่ปู้เจ็ดเต้" บอกหื้อลูกปู้เจ็ดอะ หมูหละอ่อนบอกว่า "บ่านี่วันพุท บอกหื้อป้อคิงไปจ๋อมเบ็ดเน้อ เอาไข่ไปจ๋อมเอะ ป้อฮาเขาจะปิ๊กจ๋อมเบ็ด ป้อฮาเขาจะไปเป็นปลา ป้อคิงไปจ๋อมเบ็ดเล่า" เจ็ด กำนันก็ไปจ๋อมมะะ มันบ่ใจไข่ไข่จ๋อนัก ไข่ไข่จ๋อน้อย เดียว แป้งเบ็ดคมแล้วบ่คมเต้อ จ๋อมไปอื่น ลัวะมันบ่ใจ ลัวะเหมือนคนเมืองเฮา ลัวะสมัยตะกอน บ่กองจ๋อมเต้ ก่งวมก่าบ ปู้เจ็ดลากคอบมาขุ่นเหี้ย จ๋อมไปก่ก่าบกลากคอบมาขุ่น ด้ายเชียงเป็นแก่งบ้านน๊ะก่า	จะบอกให้พ่อมัน มันจะบอกให้พ่อเราไปตกว่าเสร็จ ปู้เจ็ดนั้นมันก็ "ก็พวกเองจะไปตกเบ็ด บอกให้พ่อเองไปตกเบ็ดเมื่อไร" "วันพรุ่งนี้" (รุ่งขึ้น) มันก็ไปช้อนอยู่ได้วังน้ำ ถ้าเขาตกเบ็ดมามันก็เอาไข่เสี้ย ตกเบ็ดมามันก็เอาไข่ ไข่ใส่เบ็ดตก ได้มากก็เอามากิน จนกระทั่ง มันได้ลูกได้เมีย ก็หากิน เอามาให้ลูกมัน มากินอวดลูกลัวะลูกลัวะถาม "ไอนี้ เอ็งไปเอาไข่ที่ไหนมากิน" "พ่อข้าไปเป็นปลาอยู่ในวัง ไปเอาไข่มากิน" ที่นี้ เด็กลูกลัวะมาบอกให้พ่อแม่ พ่อแม่มัน "ฮิ...ปู้เจ็ดจริงๆ ด้วย เต้มันมากินไข่เราเนีย ไม่ใช่ปลา ที่นี้ นะเราจะไปกินไข่ปู้เจ็ดบ้างละ" บอกให้ลูกปู้เจ็ดแหละ หมูเด็กบอกว่า "ไอนี้ วันพรุ่งนี้ บอกให้พ่อเองไปตกเบ็ดนะ เอาไข่ไปตกสิ พ่อข้าเขาจะเปลี่ยนจากตกเบ็ด...พ่อข้าเขาจะไปเป็นปลา พ่อเองไปตกเบ็ดบ้าง" (พูด)เสร็จ ที่นี้ก็ไปตกเลย มันไม่ได้ไข่ไข่เยอะ ไข่ไข่นิดเดียว ทำเบ็ดคมแล้วก็มอีก ตกไปจั้น ลัวะมันไม่ได้ฉลาดเหมือนคนเมืองเรา ลัวะสมัยเมื่อก่อนนะ.... พ่อตกเบ็ดก็ ตะกรับคาบ ปู้เจ็ดลากคอบมาตีเสี้ย ตกเบ็ดไปก็คาบ ก็ลากคอบมาตี ด้ายหมดจนเป็นครั้งหมู่บ้านแล้วสิ

คำถอดเทปเป็นภาษาเหนือ	คำแปลเป็นภาษากลาง
เลขหลาบ มาหาวิธีค้าตางอื่นแหม เหลือแสดแต่งเป็นพะ ยาริ ปู่เซ็ด แต่งเป็นพะยาริต่างจะฆ่าลัวะ มาหาอัน... "ไปามเมื่อคี่ลัวะ" "โอ้ว มันเป็นพะยาริอีก ต้องไปเลี้ยงผีไม้หลวง ก่วงไม้ ใหญ่ก่อนเนาะจะหาย" กำนี่ปู่เซ็ดมันเข้าไปอยู่ก่วงไม้ปุ่น ปอหมูลัวะเอาไก่ เอาหยังมาเลี้ยง "เอ้อ...นี่เน่อผีไม้หลวงก่วงไม้ใหญ่เอามาเลี้ยงมาบน ลูกเฮาป็นอันอี" เอ้อ!หลัน ลัวะมันกั้ว ปู่เซ็ดเอาไก่มาหื้อลูกมันกิน ไป อดลัวะทีนี้ลูกลัวะหันกะโระ!...ให้กิน ตาม "สูเอาไก่ไหนมากิน" "โระ! ป้อฮาเป็นผิอยู่อันเค้าไม้หลวงก่วงไม้ใหญ่ ได้ไก่ ค้มมากิน" ลัวะ(ว่า) "วันพูกหื้อปู่เซ็ดไปเลี้ยงผ่องเน่อไก่" ลัวะทั้งหลายก็ ปู่เซ็ดนี่ก็แต่งเป็นพะยาริ มามเมื่อคี่ลัวะ แหมเหมาะนะ "หื้อไปเลี้ยงผีไม้หลวงก่วงไม้ใหญ่เตอะจะหายเอาไก่ ไปนั้กัน" มันกว่า "เอ้อ...ดีเอะ เค้าไม้ก่วงมันมีหันเค้าแล้วก้า" หมูลัวะมันก็ไปอยู่ในก่วงไม้หันกะ ในก่วงไม้ปู่เซ็ดก็เอา ไก่ไป เอาหมูไป แต่งบับหมูฮ้องอัวะ อัว อัว! มันบ่ ใจบับหื้อตาย หมูลัวะก็ปากันใจดี ว่าจะได้กินจิ้นไก่ จิ้นหมู มันหักเอาเค็ดไม้เอาไขยังเข้ายัดตังปิ่น กไฟ เข้าหวดหื้อเป็น ค่ายกันมัดบ้านมัดเมืองลัวะ ยังแหมม ขำบ่ปอ กะลักหัวปู่เซ็ดนั่นเหย็ มันตายแล้วมันเหย็ หัน หมูลัวะดีเค็ดคักยังหัน ไปจำใส่กะลักหัวมัน ผิดใจมัน คำเงินป้อเงินแม่ แต่มันชังก้อยู่ในหันเค็ดคัก	เลขเบือ มาหาวิธีแก้งอย่างอื่นอีก... คิด อะไรไม่ออกแล้ว(เหลือแสด) แก้งทำเป็นไม้สบาย ปู่เซ็ดแก้งทำเป็นไม้ สบาย อำพรางที่จะไปฆ่าลัวะ มาหาเอ้อ...ไป ถามยามที่ลัวะ "โห!...มันไม้สบายอย่างนี้ ก็ต้องไปเช่น ผีไม้ หลวงหลวงไม้ใหญ่ก่อนนะ จะหาย" ทีนี้ก็ปู่เซ็ดมันเข้าไปอยู่กลวงไม้ปุ่น พอ พวกลัวะเอาไก่เอาอะไร มาเช่น "เอ้อ...นี่นะผีไม้หลวงหลวงไม้ใหญ่ เอามา เช่นมาบูชา ลูกเราเป็นอย่างนั้นอย่างนี้" เอ้อ!...วิ่ง..วิ่ง..วิ่ง..วิ่ง ลัวะมันกั้ว ปู่เซ็ดเอา ไก่มาให้ลูกมันกินไป(กิน)อดลัวะ ทีนี้ ลูกลัวะเห็นก็หือ... ร้องให้ฮายกะกิน ก็ถาม ว่า "เองเอาไก่ไหนมากิน" "อืม...พ้อเข้าเป็นผิอยู่...เอ้อ...ดันไม้หลวงหลวง ไม้ใหญ่ ได้ไก่ค้มมากิน" ลัวะ(ว่า) "วันพ่ຸงนี้ให้ปู่เซ็ดไปเช่นบั้งนะ ไก่นะ" ลัวะทั้งหลายก็ ปู่เซ็ดนี่ก็แก้งไม้สบาย มา ถามยามที่ลัวะ อีกนะแหละ "ให้ไปเช่นผีไม้หลวงหลวงไม้ใหญ่เอะ จะ หาย เอาไก่ไปเฮอะๆ" มันกว่า "เอ้อ...ดีละ ดันไม้หลวงมันมีหันคักหนึ่งแล้ว นี้" พวกลัวะก็ไปอยู่ในกลวงไม้ปุ่น ก็ในกลวง ไม้ ปู่เซ็ดก็เอาไก่ไปเอาหมูไป แก้งตีหมูให้ ร้อง อู้ด!..อู้ด!..อู้ด!..อู้ด!.. มันไม่ได้ตีให้ตาย พวกลัวะก็พากันดีใจว่าจะได้กินเนื้อไก่ เนื้อ

คำถอดเทปเป็นภาษาเหนือ	คำแปลเป็นภาษากลาง
"ป้า! ปู่เจ็ดนี้ กะโหลกหัวมันก็ยังสวอยู่หนิห่อ หนึ่" อ๊หนึ จับเต้าอีเรื่องปู่เจ็ด	หมู มันหักเอาเศษไม้ เอาเศษหญ้าเอาอะไร เข้าขัดข้างได้ ก็ไฟเข้าหวดให้เขาตายกัน หมดบ้านหมดเมืองลัวะ อีกข้ายังไม่พอ กะโหลกหัวปู่เจ็ดนั้นที่เรี่ยอยู่ มันตายแล้ว มันเรี่ยอยู่นั้น พวกลัวะที่หลงที่เหลือยังอยู่ นั้น ไปชี้ใส่กะโหลกหัวมัน "เจ็บใจ มันแก่งทั้งโคตรพ่อโคตรแม่" แต่นซ้าก็อยู่ในนั้น ค่อยกัน "เฮ้อ... ปู่เจ็ดนี้ กะโหลกหัวมันก็ยังคุดอยู่ เลยวะเฮ้ย" นี่แหละ...จบเท่านี้เรื่องปู่เจ็ด

บทที่ 3

กระบวนการทำงาน

กระบวนการทำงานวิจัยของทีมวิจัยเน้นกระบวนการสืบค้นเรื่องราวของชุมชนและประวัติศาสตร์ของชุมชนหลวงวิลังคะ เพื่อนำเรื่องราวที่ได้มาสร้างบทเรียนบทใหม่ให้กับชุมชนในการดำรงอยู่ในภาวะปัจจุบัน ซึ่งการทำงานของ팀วิจัยที่เป็นชาวบ้านทั้งหมด ได้กำหนด ขั้นตอนวิธีการทำงาน ซึ่งสรุปได้ ดังนี้

3.1 การออกแบบและวางแผนเก็บรวบรวมข้อมูล

การออกแบบและวางแผนเก็บข้อมูลของทีมวิจัยที่ทีมวิจัยได้ระบุไว้ในแผนปฏิบัติงานนั้น ได้เกิดปัญหาข้อติดขัดตั้งแต่เริ่มทำงาน เนื่องจากหัวหน้าโครงการวิจัยซึ่งเป็นคนภายนอกชุมชน ไม่ได้เข้ามาประสานงานและทำงานร่วมกับชุมชนอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะพักหลังที่หายไปเลย ทำให้ทีมวิจัยซึ่งเป็นชาวบ้านทั้งหมดต้องมารับผิดชอบกับการออกแบบและวางแผนการทำงานใหม่ โดยยังยึดเป้าหมายและวัตถุประสงค์ของโครงการเป็นที่ตั้ง ซึ่งการออกแบบการเก็บรวบรวมข้อมูลนั้นเป็นไปแบบ “ชาวบ้านที่ไม่เคยทำงานวิจัย” นั่นคือ เน้นการพูดคุย แลกเปลี่ยน ศึกษาจากเอกสาร ตลอดจนเดินสำรวจเส้นทางที่มี “เรื่องเล่า” เป็นเครื่องนำทาง กิจกรรมการวิจัยของทีมวิจัยทั้ง 12 ที่ได้ดำเนินการจึงให้น้ำหนักไปที่ “การรวบรวม” เนื้อหาสาระที่มีความเกี่ยวข้องกับชุมชนบ้านเมืองกะและชุมชนหลวงวิลังคะ ให้ได้มากที่สุด ซึ่งการออกแบบการวิจัยนี้ได้ออกแบบการวิจัยและวิธีการเก็บรวบรวมข้อมูลสามารถสรุปประมวลผลได้ ดังนี้

เนื้อหา/กิจกรรม	วิธีการ	ผลที่ได้จากการปฏิบัติ
ความเป็นมาของลัวะ ประวัติชุมชนหลวงวิลังคะ	- รวบรวมจากเอกสาร/รายงานการวิจัยที่มีผู้ศึกษาไว้ - คำพูนนำรู้ คนดีที่โลกมิลืม - ประวัติชุมชนหลวงวิลังคะ - หนังสือกาบเจีย วิลังคะ — จามเทวี - เล่าขานตำนานประเพณีบูชาอินทขิล - โครงการ “ไหว้สาขุนหลวงวิลังคะคอยคว่ำห้อย - ตำนานพระธาตุคอยคำ	- ได้เอกสารที่กล่าวถึงประวัติ ความเป็นมา วิถีชีวิต วัฒนธรรมของชนเผ่าลัวะในภาคเหนือ - ทราบประวัติชุมชนหลวงวิลังคะจากเอกสารและรายงานการวิจัย

เนื้อหา/กิจกรรม	วิธีการ	ผลที่ได้จากการปฏิบัติ
	- สัมภาษณ์ผู้เฒ่าชาวลัวะในและนอกชุมชน - ศาสตราจารย์มณี พยอมยงค์ - ดุงหล้า ยี่หว้า - อ้อยศรี คอยคำ - ดุงดี เดปา - ครูบาพรชัย - พ่อหลวงเสรีฐ สุขสบาย - ศึกษาจากสถานที่ในตำนานที่ได้กล่าวไว้รวมถึงที่คาดว่าจะมีเรื่องราวปรากฏอยู่ - วัดเจดีย์หลวง - วัดพระธาตุหริภุญชัย - วัดพระนางจามเทวี	• ได้วิดีโอเกี่ยวกับการแสดงตำนานลุ่มน้ำแม่ระมิงค์ • ได้เห็นภาพวาดของขุนหลวงดอนพุ่งเสนา
พิธีกรรมไหว้ขุนหลวงวิลังคะ	• สัมภาษณ์อ้อยศรี คอยคำ	ทราบความเป็นมา ขั้นตอนของพิธีกรรมไหว้ขุนหลวงวิลังคะของชุมชน
สำรวจเส้นทางเดินศพขุนหลวงวิลังคะตามตำนาน	• เดินตามรอยศพขุนหลวงวิลังคะจากบ้านเมืองกะ จนถึงคอยคว่าหล้องจากความเชื่อของชาวลัวะที่ไม่ให้นำศพข้ามแม่น้ำ พร้อมทั้งบันทึกสถานที่สำคัญและจับ GPS ตามตำนานไว้ตลอดทาง • สรุปรูปทวเรียนการเดินสำรวจ	• ได้สำรวจเส้นทางเดินศพของขุนหลวงวิลังคะ และสถานที่สำคัญที่สันนิษฐานว่าบ้านเมืองกะแต่เดิมเคยเป็นเมืองมาก่อนและยืนยันความเชื่อของชุมชนที่ว่าขุนหลวงวิลังคะเสียชีวิตอยู่ที่นี่
ศึกษาประวัติความเป็นมาของเมืองกะ	• แบ่งทีมวิจัยรับผิดชอบหลัก • แต่ละคนเขียนประวัติของตัวเองและความเกี่ยวข้องกับชุมชน • สัมภาษณ์ผู้เฒ่าในชุมชนและนอกชุมชนที่ย้ายออกไป (เป็นคนกลุ่มเดียวกับศึกษาประวัติขุนหลวง)	• ชุมชนได้ทราบประวัติความเป็นมาของตนเอง พร้อมทั้งได้มีการบันทึกรวบรวม เรียบเรียงไว้และสามารถนำข้อมูลที่ได้มาใช้เพื่อเป็นหลักฐานการค้น

เนื้อหา/กิจกรรม	วิธีการ	ผลที่ได้จากการปฏิบัติ
	ยกเว้นศ.มณี พะยอมยงค์) • นำข้อมูลมาสรุปและเรียบเรียง • เดินสำรวจรอบๆชุมชนพร้อมทั้งเก็บร่องรอยที่สนับสนุนว่าชุมชนนี้เคยเป็นเมืองของลัวะมาก่อน • จัดทำแผนที่แสดงอาณาเขตของชุมชน • สรุปบทเรียนการทำงาน	พบครั้งสำคัญของชุมชน
นำข้อมูลทั้งหมดมาเรียบเรียงและสรุปบทเรียนการทำงานวิจัย	• นำข้อมูลมาเรียบเรียงเป็นเรื่องราวที่ชุมชนเป็นผู้รวบรวมขึ้นและสรุปผลการทำงาน • เตรียมการจัดประเพณีไหว้ขุนหลวงและเตรียมเวทีสรุปผลการทำงานวิจัยต่อสาธารณะชน	• ทีมวิจัยได้เนื้อหาเกี่ยวกับประวัติขุนหลวงวิลังคะ ประวัติชุมชนเมืองก๊ะ รวมถึงทิศทางการใช้ประโยชน์ข้อมูลเพื่อพัฒนาชุมชนในอนาคต • คนในชุมชน สาธารณะชนหน่วยงาน องค์กรต่างๆ ได้รู้จักชุมชนเมืองก๊ะมากขึ้น

3.2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย การออกแบบการวิจัยโดยทีมวิจัยซึ่งเป็นชาวบ้านทั้งหมดได้ออกแบบตามกำลัง “เท่าที่จะทำได้” ซึ่งโดยมากจะเป็นการศึกษาข้อมูล รวบรวม นำมาวิพากษ์ พร้อมทั้งเรียบเรียงใหม่ ซึ่งเครื่องมือ/วิธีการที่ใช้ก็คือ การสัมภาษณ์ พูดคุย จัดเวที เดินสำรวจ รวมถึงการบันทึก โดยทั้งหมดทีมวิจัยเป็นผู้จัดทำเองทั้งหมด โดยมีพี่เลี้ยงเข้าไปร่วมวางแผนการทำงานเป็นระยะๆ

3.3 การวิเคราะห์และการสรุปผล เมื่อได้ข้อมูลจากการสัมภาษณ์ สำรวจและจากเอกสารมาแล้วทางทีมวิจัยได้นำข้อมูลที่ได้ในแต่ละครั้งมาสรุปและวิเคราะห์ร่วมกัน ซึ่งการวิเคราะห์ข้อมูลของทีมวิจัยจะวิเคราะห์เป็นเรื่องๆ ไป เช่น ประวัติบ้านเมืองก๊ะ ประวัติขุนหลวงวิลังคะ เส้นทางเดินศพ เป็นต้น ซึ่งแต่ละเรื่องนั้นทีมวิจัยได้พยายามหาข้อสรุปให้ได้ก่อนที่จะวางแผนการทำงานในกิจกรรมต่อไป ซึ่งจากการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งหมดนั้น ข้อมูลในเรื่องประวัติศาสตร์ขุนหลวงวิลังคะ เป็นข้อมูลที่หาข้อสรุปที่ลงตัวได้ยากที่สุด เนื่องจาก ทั้งจากเรื่องเล่า การสอบถามหรือรายงาน

การวิจัยที่ได้บันทึกไว้ โดยมากจะกล่าวถึงประวัติของขุนหลวงวิลังคะในส่วนที่เกี่ยวข้องกับพระนางจามเทวีแห่งหริภุญชัยแทบทั้งหมด หรือแม้แต่ คนเฒ่า คนแก่ชาวลัวะเองก็ตาม การกล่าวถึงก็ เป็นไปในลักษณะเดียวกัน แต่ก็มีบางฉบับที่ได้อ้างนิทานหรือเรื่องเล่าเกี่ยวกับปู่สะ ย่าสะว่าเป็น จุดกำเนิดของขุนหลวงวิลังคะ ก็มี ดังนั้น ทีมวิจัยจึงได้วิเคราะห์เนื้อหาตาม “เนื้อผ้า” ที่ควรจะเป็น ซึ่งก็จะเป็นเพียง “ข้อสันนิษฐาน” เท่านั้นเกี่ยวกับ ประวัติของขุนหลวง เรื่องราวที่เกี่ยวข้องกับพระนางจามเทวี และจุดสิ้นสุดของอาณาจักรลัวะจนมาถึงที่ตั้งของเมืองเชียงใหม่ในปัจจุบัน แต่ที่เป็นจุดวิเคราะห์ที่น่าสนใจก็คือ “ความเชื่อของชุมชน” ที่ยืนยันว่า “ขุนหลวงวิลังคะ” เสียชีวิตที่บ้านเมืองก๊ะแห่งนี้และชุมชนเมืองก๊ะ “เคยเป็นเมืองมาก่อน” ซึ่งก็ได้มาจากหลักฐานต่างๆที่ พบ ไม่ว่าจะเป็นร่องรอยของกำแพงเมือง วัตถุโบราณ การสำรวจเส้นทางเดินศพ เป็นต้น ดังนั้น การวิเคราะห์และสรุปผลของโครงการวิจัยนี้จึงเป็นการวิเคราะห์และสรุปผลจาก “ข้อมูล หลักฐาน และความเชื่อ” ที่มีอยู่ในตัวชาวบ้านเอง

บทที่ 4

ผลการศึกษาวิจัย

การดำเนินงานของทีมวิจัยชุมชนในระยะเวลาที่ผ่านมาตามแผนปฏิบัติงาน โครงการวิจัยที่
ยึดหยุ่นตามสถานการณ์ที่เกิดขึ้นจริงนั้นทำให้ทีมวิจัยสามารถเก็บรวบรวม เรียบเรียงข้อมูลที่ได้จาก
การดำเนินงานตามแผนงานที่ได้กำหนดไว้ ซึ่งแบ่งเนื้อหาตามแผนวัตถุประสงค์ของ
โครงการวิจัยดังนี้

1. ประวัติชุมชนหลวงวิลังคะ
2. ประวัติบ้านเมืองกะ
3. พิธีกรรมไหว้ขุนหลวงวิลังคะ
4. แนวทางสร้างนำประวัติศาสตร์ชุมชนหลวงวิลังคะกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

4.1 ประวัติชุมชนหลวงวิลังคะ

เล่าเรื่องราวผ่านความเชื่อและศรัทธา

ดังที่กล่าวไว้แล้วในบทที่ 3 เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ชุมชนหลวงวิลังคะที่ได้มีผู้บันทึก เรียบเรียง
รวบรวมไว้แล้ว ซึ่งเป็นเรื่องราวไม่ต่างกับที่คนในชุมชนได้เล่าสืบต่อกันมาเท่าใดนัก นอกเสียจาก
คำยืนยันของชุมชนที่เชื่อว่า “ขุนหลวงตายที่บ้านเมืองกะแห่งนี้” ดังที่ว่า

“ตำนานขุนหลวงจริง ๆ ก็ไม่มีใครรู้หรอกเพราะมันนานมาแล้ว เกิดก่อนเมืองเชียงใหม่
อย่างน้อยก็มากกว่า 700 ปี ยังไม่รู้เลยว่าขุนหลวงเป็นลูกเจ้าเหล่าใคร ที่ได้รู้และฟังมาก็มาเป็น
กษัตริย์แล้ว ถ้าจะสืบประวัติขุนหลวงจะเอาที่ไหน ถ้าเอาตั้งแต่เกิดจะไปเอาที่ไหนมา ก็จะมีแต่
เรื่องเล่าต่อกันมาเท่านั้น จริงหรือไม่ก็ไม่รู้ใครบอกได้...คนตัวเองก็ยังบอกไม่ได้เลย” และ

“ข้อมูลของขุนหลวงตามที่เราอ่านมาส่วนมากจะมีที่เกี่ยวกับพระนางจามเทวี ทั้ง
เป็นหนังสือและภาพกลอน บางอันอ่านดูแล้วก็ดูเหมือนจะไม่น่าใช้นะ อย่างเรื่องศพขุนหลวง ที่ขุน
หลวงบอกไว้ก่อนตายว่าให้เอาไปฝังและหันหน้าไปทางลำพูนเพื่อจะได้มองเห็นเมืองลำพูน (พระ
นางจามเทวี) แต่ห้ามไม่ให้เอาศพข้ามน้ำเพราะเดี๋ยวน้ำจะแห้ง หนังสือบางเล่มก็บอกว่าให้ศพขุน
หลวงไปฝังที่คอกสุเทพเพราะเป็นที่สูงที่สุดที่มองเห็นเมืองลำพูนได้ แต่ขุนหลวงตายที่เมืองกะ จะ
หาไปฝังที่คอกสุเทพได้อย่างไร? เพราะจะต้องข้ามน้ำปิง แต่ถ้าเป็นที่ม่อนคว่ำหล่องนี้น่าจะใช้
เพราะไม่ได้ข้ามน้ำและมองเห็นเมืองลำพูนได้เหมือนกัน” อ้วน นุตตระ: ทีมวิจัย

ซึ่งชุมชนเองพิสูจน์ได้จากเส้นทางเดินศพของขุนหลวงฯ ที่มีเส้นทางเดินศพตั้งแต่
บ้านเมืองกะ ผ่านผาช่องผากลอง ผ่านเครือเขาหลง ไปจนถึงม่อน (คอก) คว่ำหล่อง (โลงศพคว่ำ)

ที่อ.แม่ริม ตามความเชื่อของชาวลัวะที่ “ไม่ผ่านเส้นทางของแม่น้ำสายใดเลย” ซึ่งหากพิจารณาเฉพาะประวัติศาสตร์ขุนหลวงวิลังคะตามความเชื่อของชุมชนแล้วมีรายละเอียด ดังนี้

เรื่องเล่าสืบขาน: ตำนานขุนหลวง

ขุนหลวงวิลังคะ หรือ “มะลังกะ” กษัตริย์ของชนเผ่าลัวะ สร้างอาณาจักรอยู่บริเวณเชิงเขาคอยสุเทพ และที่ราบลุ่มแม่น้ำปิง มีเมืองสำคัญที่ปรากฏหลักฐานสืบมา เช่น เวียงนพบุรี เวียงเชษฐบุรี (เวียงเจ็ดลิน) และเวียงสวนดอก ก่อนที่จะถูกพระขามมังรายแผ่ขยายเข้ามาทำการยึดครองเพื่อสร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ.1893

ยุคสมัยที่ขุนหลวงวิลังคะเรืองอำนาจ ตรงกับรัชสมัยของพระนางจามเทวี กษัตริย์แห่งอาณาจักรหริภุญชัย เอกสารและตำนานหลายฉบับเช่น จามเทวีวงศ์และตำนานมูลศาสนา ต่างก็ยืนยันถึงเรื่องราว และความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ที่เป็นผู้หญิงองค์นี้ อย่างไรก็ตามมีเกร็ดประวัติศาสตร์บางตอนที่ไม่ปรากฏในเอกสารลายลักษณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเรื่องรวมเกี่ยวกับการพุ่งเสนา หรือการพุ่งหอกของขุนหลวงวิลังคะ

พระนางจามเทวีคงจะมีพระสิริโฉมงดงาม จึงทำให้ขุนหลวงวิลังคะหมายปองอยากจะได้เป็นชายา แต่การปฏิเสธตรงๆเท่ากับทำให้เสียเลือดเนื้อในการรบพุ่งมากยิ่งขึ้น ดังนั้นพระนางจามเทวีจึงออกอุบายว่า ถ้าหากขุนหลวงวิลังคะสามารถพุ่งหอกจากเสนาจากเชียงใหม่มาถึงลำพูนได้จะยอมเป็นชายาแต่โดยดี

สถานที่สำหรับพุ่งหอกเสนานั้น ขุนหลวงวิลังคะทดลองพุ่งลงมาจากยอดคอยปุย ซึ่งเป็นยอดเขาที่สูงที่สุดในบริเวณคอยสุเทพ ครั้งแรกที่ทดสอบพละกำลังขุนหลวงวิลังคะสามารถพุ่งหอกเสนาไปตกในบริเวณใกล้ตัวเมืองลำพูน โดยสถานที่หอกเสนาไปตกนั้นปัจจุบันเรียกว่า “หนองเสนา” อยู่หลังวัดมหาวัน นอกกำแพงเมืองลำพูนด้านตะวันตกเฉียงเหนือ

เมื่อเห็นว่าขุนหลวงวิลังคะมีความสามารถพุ่งหอกมาถึงเมืองลำพูนเช่นนั้น พระนางจามเทวีจึงวางแผนที่จะกำจัดคุณไสยและทำการ “ข่ม” กฤตยามนตรีของขุนหลวงวิลังคะด้วยการใช้ผ้าชิ้นสั้นในที่เปื้อนเลือดเย็บติดกับหมวก ช้อนชนเพชรไว้ในอมเมียง และใช้ลายของใบพลูสอดเข้าไปในโยนี จากนั้นจึงส่งมาให้เป็นกำนันแก่ขุนหลวงวิลังคะ คิดดังกล่าวนี้นำให้ลำพูนต้องเดือดพลายใบพลูทั้งทุกครั้ง ก่อนที่จะกินหมากพลู

ครั้นถึงวันนัดประลองพุ่งหอกเสนา เมื่อขุนหลวงวิลังคะอมเมียง และสวมหมวกใบนั้นจึงทำให้ไม่สามารถจะพุ่งหอกเสนาด้วยเวทย์มนตร์เหมือนครั้งก่อนหอกเสนาที่พุ่งไปนั้น ตกอยู่แค่เชิงคอยสุเทพนั่นเอง ทำให้พระนางจามเทวีเป็นฝ่ายชนะ ไม่ต้องตกเป็นชายาของกษัตริย์ชาวลัวะ

สิ่งที่น่าสนใจในการ “ข่ม” และทำลายคุณไสยให้เสื่อมอำนาจนั้น มีหลายประการด้วยกัน ซึ่งในส่วนนี้เป็นการสะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อเกี่ยวกับเวทย์มนตร์คาถา และการทำลายสมาธิความเชื่อมั่นของฝ่ายตรงข้าม โดยการใช้ “แก้เคล็ด” เพื่อให้พลังมนตรานั้นเสื่อมลง อาทิ การใช้น้ำล้างกัน

ผสมอาหาร การแช่ข้าวเหนียวเจ็ดใน โถส้อมหนึ่งคืนก่อนที่จะนำมาปั่นกับข้าวในให้ รวมทั้งการ
 ก้ามข้ามอาหาร การใช้ผ้าล้างเท้ามาล้างหน้า ประพรมศรีษะ หรืออาบ และการนำสุราไปลดได้หว่าง
 ขาเจ็ดครั้ง เป็นต้น

นอกจากการ “ข่ม” ด้วยวิธีดังกล่าวแล้ว ในตำราหลายฉบับของล้านนาก็กล่าวถึงการนำเอา
 สิ่งที่ไม่ดีมาข่มคือการใช้ขี้ไคลมาผสมอาหาร คือขี้ไคลที่โคนขา รักแร้ ก้น และโยน เป็นต้น ส่วนอีก
 วิธีหนึ่งคือการจุดเทียนนั้น เป็นพิธีกรรมที่ต้องใช้การลงเลขยันต์ประกอบด้วย

หากมองด้วยวิธีง่ายๆ ในการทำลายคุณไสยและเวทย์มนตร์คาถาก็คือ การนำเอาของเสีย
 หรือสิ่งไม่ดีงามมาเป็นสิ่งแก้เคล็ด ซึ่งเป็นการตอบโต้ความไม่ถูกต้องดีงามตามที่พระนางจามเทวี
 แก้เคล็ดและข่มขุนหลวงวิรังคะเพื่อที่มีต้องตกเป็นชายา และเพื่อรักษาชีวิตของไพร่พล ความตอนนี
 ในกวีนิพนธ์เรื่อง “จามเทวีและวิรังคะ” แต่งโดยไกรศรี นิมนานเหมินท์ มีข้อความตอนหนึ่งว่า

ทุกสิ่งสร้างความขิด	นางประพาศด้วยใจมัน
ประสงค์ให้เกิดอาถรรพ์	แก่ขุนลี้ระฤทธิอ่อนลง
อาหารขอดแนชั้ทำ	นางแก้ล่าตามจ้านง
ก้าวข้ามแผนเจาจะง	ให้พลึงเสื่อมอ่อนฤทธา
เอาน้ำล้างพระบาท	นุชนาดเก็บเอามา
บรรจตุ่มมรจา	นางบอกว่าให้ขุนไพร
ล้างหน้าประพรมหัว	อาบน้ำทั้งตัวเหมาะยังใหญ่
น้ำทิพย์ฝากขวัญใจ	จะเป็นใหญ่ในแผ่นดิน
จุเกล้าใส่พระบอก	บ่พรางพรอกเกิดราคน
ลดหว่างขาในขึ้น	จักปราบแผ่นดินร่ำมากมาย
คาถาและอาคม	ที่ประสมจักเสื่อมคลาย
เจ็ดครั้งลดมุ้งหมาย	จักทำลายเวทย์มนตรา

ฯลฯ

คุณไสยและเวทย์มนตร์คาถาต่างๆ มีทั้งคุณและโทษแก่ผู้ที่ใช้และผู้ถูกระทำ เป็นเสมือน
 ดาบสองคม ดังในคำสอนของพระพุทธศาสนา พระพุทธองค์จึง ไม่สนับสนุนวิชาดังกล่าวนี้ แต่เน้น
 การนำเอาหลักคำสอนต่างๆ มาแก้ปัญหาชีวิต และกล่อมเกล่าจิตใจให้บริสุทธิ์สะอาด

ประวัติขุนหลวงวิลังคะตามตำนานพระธาตุดอยคำ

ในกาลสมัยหนึ่งพระพุทธองค์ได้ตรัสรู้เป็นพระสัพพัญญูพระพุทธเจ้าได้ประมาณ 19
 พระวัสสาพระชนมายุได้ 50 เศษ พระพุทธองค์ทรงจินตนาการว่า หากพระองค์ปรินิพพานไปจาก
 โลกนี้แล้วปวงมนุษย์ที่ยังมีรูปร่างในธรรมะ จะประสบเคราะห์กรรมในบ่วงกิเลสทั้งหลาย พระองค์

ควรที่จะโปรดเขาเหล่านั้นให้หลุดพ้นจากหายนะ เมื่อพระองค์ทรงรำพึงดังนั้น จึงได้นำภิกษุ
อรหันต์พร้อมด้วยพระบาอินทร์มุ่งหน้าขึ้นสู่ทิศเหนือ เมื่อเห็นว่าเมืองใดที่ฝูงชน ยังหนาด้วยกิเลส
ก็พยายามนำหลักธรรมเข้าขัดเกลากิเลสของฝูงชนนั้น โดยลำดับ เมื่อประชาชนชาวเมืองเคารพ
เลื่อมใสและปฏิบัติตามคำสั่งของพระองค์ พระพุทธองค์ก็จักประทับรอยพระบาท และเนรมิต
พระธานุประดิษฐานไว้ ณ ที่นั้นๆ เพื่อจะเป็นที่สักการบูชาแก่สาธุชนสืบไป พระองค์ได้
ทรงบำเพ็ญกรณียกิจดังกล่าว โดยมีได้หยุดยั้งทอดถอนจนถึงเมืองบุรพนคร ทรงหยุดอยู่ที่เมือง
บุรพนคร (ปัจจุบันเป็นที่ตั้งของเจดีย์วัดเหล็กม) แล้วเสร็จรู้ถอยคำ ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันตก ณ ที่
นั้นเป็นที่อาศัย ของยักษ์ 3 คน คือ ยักษ์ผู้ห้าว มีนามว่า จิคำ ยักษ์ตัวเมียนามว่า ตาเขียว และลูก
ยักษ์ทั้งสามยังชีพด้วยเนื้อมนุษย์และสัตว์ เมื่อยักษ์ทั้งสามเห็นพระพุทธองค์ทรง ทราบวิสัยของ
สัตว์ จึงทรงแผ่เมตตาห้ามจิตที่มากด้วยกิเลสให้อ่อนลง โดยบุญญาธิการแห่งพระพุทธองค์
พระพุทธเจ้าทรงมีพระทัยเอ็นดูยักษ์ทั้งสาม ทรงดำริว่า เขาทั้งสามนี้เป็นผู้หลง กระทำบาปไว้
มากมายและมีญาณเห็นว่ายักษ์ตนหนึ่งต่อไปเบื้องหน้า เมื่อพระพุทธองค์เสด็จปรินิพพาน ไปแล้ว
จะปฏิบัติตามคำสอนของพระองค์เมื่อทรงทราบจากญาณพิเศษดังกล่าวจึงทรงเทศนาสั่งสอน ขัด
เกลากิเลสให้แก่ยักษ์ทั้งสามคนปรากฏว่ายักษ์ผู้เป็นบุตรได้ปฏิบัติตามพระวินัยด้วยดี แต่ยักษ์จิคำ
และยักษ์ตาเขื่อนั้นไม่สามารถจะรับศีลห้าได้ตลอดคือ ยังร้องขอกินเนื้อมนุษย์อีกปีละ 2 คน แต่
พระพุทธองค์มีอาจอนุญาต เพราะยอมเป็นการดีขึ้นที่จะสูญเสียชีวิตสัตว์แทนชีวิตมนุษย์ แต่นั้น
มาจึงมีวิธีฆ่าโคเผือกเขาเพียงหูลีปู้และ (ยักษ์จิคำ) และพิธีฆ่าโคดำเขาเพียงหูลีป้อและ (ยักษ์ตา
เขียว) โดยทำพิธีกันคนละแห่ง พิธีในปู้และที่วัดฝ่ายหิน และพิธีให้ยาและที่เชิงคอยคำ (เป็น
ประเพณีประจำปีที่ยังมีมาจนถึงปัจจุบันนี้) โดยถือเอาวันขึ้น T4 ค่ำแรม 14 ค่ำ เดือน 7 (เดือน 9
เหนือ) เป็นวันบวงสรวง ต่อมาได้เกิดมีการฆ่าควายคำตัวเดียวและมีคนทรงให้ปู้และยาและลง
ประทับ ณ เชิงคอยคำทางทิศตะวันออกยักษ์ผู้บุตรได้ขออุปสมบท ตามรอยพระพุทธองค์พระ
พุทธองค์ทรงอนุญาต และแสดงธรรมให้ยักษ์ผู้บุตรฟัง ทรงให้โอวาทของมจิดใจ เมื่อจบแล้วก็
ทรงตั้งพระเกศาของพระองค์ ออกมา ทรงอธิษฐานให้เป็นพระธาตุแห่งพระองค์เสร็จแล้วทรง
มองให้ปู้และและยาและ แล้วรับสั่งว่า “ดูกร” เจ้าทั้งสองจงรับเอาเกศาธาตุแห่งเรานี้ไว้แล้ว จง
รักษาไว้ให้ดีเถิด วันข้างหน้าจะเป็นที่เคารพบูชาแทนเรา และณที่นี้จะเป็นสถานที่ประชุมของผู้
มีบุญญาธิการทั้งหลาย เมื่อเราปรินิพพาน ได้ 2,000 กว่าพรรษาแล้ว คหคการณเหล่านี้จักปรากฏ
ยักษ์ทั้งสอง ก็รับเอาพระบรมธาตุเข้าบรรจุไว้ในสองง่าม มรกดและบูชาสักการะกราบไหว้ เป็น
นิมิตหลักจากนั้นเกิดศุภกตมิตร มีฝนตกสามวันสามคืนแล้วก็กลายเป็นทองคำคดไหลเข้าไปถ้ำ จึง
เรียกว่าถ้ำคำทั้งแต่นั้นมา แล้วพระพุทธองค์ก็ทรงประทับรอยบาทไว้ ณ แท่นศิลาหว่างหมุ่ไม้
พระขอมทางทิศตะวันออกของคอยคำ และศิลานั้นก็จมหายไปในพื้นดินโดยมีเทพเจ้ารักษาไว้
ซึ่งกาลเบื้องหน้าจักกลับขึ้นมาปรากฏแก่มหาชนทั่วไป ส่วนยักษ์ผู้บุตรอุปสมบท อยู่ได้ไม่นานก็
ขอลาสิกขาและอนุญาตบวชเป็น ฤาษี พระพุทธองค์ทรงอนุญาตและให้ชื่อยักษ์นั้นว่า สุเทพฤาษี

หรือ วาสุเทพฤาณีย์ แล้วก็เสด็จเดินทางต่อไปจากที่ปูเสฉ่ายาสะ ได้ถึงแก่กรรมไปแล้ว วาสุเทพฤาณีย์ จึงทำหน้าที่รักษาพระธาตุและคอยคำสืบทอด ตั้งเมื่อวาสุเทพสิ้นชีพไปแล้ว พระนางจามเทวีก็ทรง รับภาระรักษาพระธาตุและทรัพย์สมบัติ ตลอดจนความลับของถ้ำคอยคำแทนบิดาเลี้ยง ครั้งเมื่อ พระนางได้สามีแล้ว (ประวัติตอนนี้ ของท่านผู้อ่านหาอ่านได้ประวัติพระนางจอมเทวี) มี พระโอรสฝาแฝดสองพระองค์คือ เจ้ามหันตยศ (เจ้ามหันตยศ) และเจ้านันตยศ (เจ้าอิทวร)

เมื่อสมัยพระนางยังเป็นเด็ก ชนเผ่าลัวะกับชนเผ่าไทยใหญ่ (เงี้ยว) คบกันที่ใดเป็นต้องรบ ฆ่าฟันกันเสมอ ซึ่งสมัยนั้นวาสุเทพฤาณีย์ยังมีชีวิตอยู่ ขุนหลวงวิลังคะ (บางแห่งเรียก ขุนหลวง บาลังคะ หรือ พระเจ้าวิวอ) ผู้เป็นเจ้าเผ่าลัวะ และพระเจ้าคำแดง (เจ้าหลวงคำแดง) เจ้าไทยใหญ่ ได้นัดประชุมกัน ณ ยอดเขาคอยคำ โดย อัญเชิญวาสุเทพฤาณีย์ มาเป็นประธาน ก่อนนั้นไทย ใหญ่มุ่งกางเกงแก่เข่า เก้าฝั่ม ส่วนลัวะนั้นดัดผม นุ่งโจงกระเบน การประชุมตกลงกันด้วยดี จากนั้นชนสองเผ่าก็รวมกันได้ การรบราฆ่าฟันซึ่งเคยมีมาแต่ก่อนก็หมดสิ้นไป ต่างก็อยู่ทำมาหากินโดยสงบ

เมื่อ พ.ศ. 1226 จ.ศ. 25 ขุนหลวงวิลังคะทรงมีความเสนาหาให้พระมเหสีเป็นสิ้นพันธุ์ ถึงกับมีพระราชสาส์นให้อำมาตย์ไปยังเมืองหริภุญชัย ทูลเชิญพระนางเสด็จไปเป็นพระมเหสี ของพระองค์ แต่พระนางมีทรงยินดีด้วย ทรงหาทางแก้ไขด้วยปัญญาพระองค์ ทรงตอบพระ อักขาไปทูลขุนหลวงวิลังคะ ได้แสดงพระเดชานุภาพให้ประจักษ์แก่ตามประชาชน เพื่อให้เป็น การเหมาะสมแก่ตำแหน่ง พระสวามีและในขณะนั้น ขุนหลวงวิลังคะ ทรงมีอำนาจ และพรรค พวกมาก พระนางไม่ยอมให้เกิดสงคราม จึงทูลเชิญว่า “ถ้าพระองค์ทรงมี” พระเดชานุภาพมุ่ง เสนาหา (ແຮ່ນ) ให้ถึงบ้านเมืองของหม่อมฉันแล้ว หม่อมฉันยินดีจะเป็นพระมเหสีของพระองค์ ขุนหลวงวิลังคะทรงมีพระพลั้งและเชื่อว่าชาวยุในการพุ่งเสนาอยู่แล้ว ก็ดีพระทัย ทรงรับคำเชิญจะ พุ่งเสนา 2 ครั้ง ในระหว่างห่างกัน 15 วัน และถึงเอาขอดคอยสุเทพเป็นที่พุ่ง ครั้งแรกพระองค์พุ่ง ไปได้ไกลมาก พระเสรำไปตกที่หนองหล่ม (ใกล้เขตเมืองหริภุญชัย – ลำพูน) พระนางจอมเทวี ได้ทรงให้ทำการคอยเฝ้าอยู่ครั้นทรงทราบดังนั้นก็ตกพระทัย จึงคิดหาทางแก้ไข โดยทำพระมาลา อย่างปราณีตงดงาม แต่งอาภรณ์ไว้ในพระมาลา ให้อำมาตย์นำไปถวายพร้อมทั้งพระราชสาส์น ทูลด้วยคำหวานว่า “หม่อมฉันยินดีที่ทรงพุ่งเสนาได้ไกลบ้านเมืองของหม่อมฉันเข้ามาแล้ว หาก พระองค์จะพุ่งพระเสนาในครั้งต่อไปขออัญเชิญทรงพระมาลาที่หม่อมฉันนำมาถวายนี้ เพื่อจะได้ ทรงล้าลึกว่าหม่อมฉันได้คอยเฝ้าช่วยพระองค์อยู่” ฝ่ายขุนหลวงวิลังคะก็ทรงดีพระทัยตามวิสัย คนคลั่งรักคิดว่าพระนางมีพระทัยในพระองค์จริงก็ทรงสวมพระมาลานั้นในการพุ่งเสนาครั้งที่ 2 ด้วยอำนาจแห่งอาภรณ์ทำให้พระกำลังของขุนหลวงวิลังคะอ่อนลง ความปลื้มปิติเดิมที่ว่า “การ พุ่งเสนาครั้งแรกนั้นเกือบจะถึงเมืองหริภุญชัยอยู่แล้ว ทำไมกับครั้งที่สองที่พระองค์จะพุ่งให้แรงขึ้น สักนิด จะไม่อันตรายไป”

เมื่อพระองค์

ทรงทราบว่าพระเสนา
ตกลง แล่ยอดคอย
เหล็ก ซึ่งชาวบ้านเรียก
ว่า บ่อถาย (ณ ที่ที่ชาว
เมืองเรียกว่า บ่อถายนี้
พบโลโบราณ ลวดลาย
สวยงาม เป็นบ่อไม้กว้าง
นัก มีอิฐเก่า อยู่มากมาย

แสดงว่าเดิม ณ ที่นี้คงเป็นสถานที่ มีอย่างใดอย่างหนึ่ง จึงยังคงมีอิฐเหลืออยู่ให้ปรากฏ) ขุนหลวงวิลังคะจึงพาแม่แก่พระนางจามเทวี เมื่อครั้งทราบว่าพระองค์เสด็จรู้พระนาง ขุนหลวงวิลังคะโดยมีพรัน พระนางทรงให้ราชโอรสทั้งสองเป็นจอมทัพคุมพลออกต่อต้านเจ้ามหันตคณนั้น ทรงโปรดประทานให้ทรงช้างคู่พระบารมีตามตำนานกล่าวไว้ว่า เมื่อพระนางครองเมืองหริภุญชัย ได้ไม่นาน ก็มีช้างเผือกผิวขาวดังสีเงิน งาสีเขียว กำเนินขึ้น ณ เชนเจ้าอ่างสะสูง (อยู่ในอำเภอ เชียงดาว) พระนางจึงแต่งเครื่องสักการะและศรียางค์ออกไปรับคชสารตัวประเสริฐนั้นมาไว้ยังโรงช้างหลวงปรากฏว่าพระคชสารตัวนี้มีอิทธิฤทธิ์ล้ำเลิศนักหนา ประชาชนเรียกคชสารตัวนี้ตามลักษณะว่า “ช้างปู่ก้างาเขียว” (ปัจจุบันไปชมได้ ณ ภูซาง จังหวัดลำพูน) เมื่อให้พระราชโอรสองค์ใหญ่ทรงพระยาเศวตคชสารตัวประเสริฐ ก็โปรดให้พระโอรสองค์เล็กเป็นกลางช้างคุมพล ออกกระทำยุทธหัตถีกับขุนหลวงวิลังคะด้วยอำนาจกำลังฤทธิ์ของพระยาเศวตคชสาร ช้างทรงของขุนหลวงวิลังคะมีอาการตื่นกลัวชั่วเพียงเขาปะผิงกันเท่านั้น ตามตำนานกล่าวไว้ว่าพองาของช้างทรงของขุนหลวงวิลังคะ ลอดประสานกับงาของพระยาผู้ก้างาเขียวเท่านั้น ปลายงาของพระยาผู้ก้างาเขียวก็ถูกเป็นไฟ ทำให้ช้างทรงของขุนหลวงวิลังคะเบนหนี เมื่อรู้พื้นฝ่ายลี้หนีเช่นนั้นก็ขวัญเสียต่างก็รีบหลบหนียังความพ่ายแพ้มาสู่ทัพของขุนหลวงวิลังคะ เกิดดิศพ์ของพระนางจามเทวี จึงเลื่องลือไปทั่วทุกทิศเมื่อพระนางจามเทวีได้รับมอบหมายให้ดูแลรักษาพื้นดินที่พระบิดาเลี้ยงเคยอยู่แล้ว จึงรับสั่งให้พระราชโอรสทั้งสองสร้างพระสถูปเจดีย์เล็กขึ้นที่คอยคำ แล้วอันเชิญผอบแก้ว ซึ่งบรรจุพระเกศาธาตุของพระพุทธองค์ขึ้นประดิษฐานไว้พระสถูปเจดีย์นั้นราว พ.ศ.1230 จ.ศ.49 เมื่อทรงบรรจุพระบรมธาตุสำเร็จแล้ว ก็ทรงอธิษฐานดังที่พระบิดาเลี้ยงของพระองค์ รับคำของพระพุทธองค์ว่าหากแม้ว่ายังมีถึงเวลาที่พระบรมธาตุนี้จักรุ่งเรือง โดยมีผู้มีบุญญาธิการต่างมารวมกันแล้วอย่าได้มีผู้ใดผู้หนึ่งมาสร้างวัดวาอารามหรือสถานอย่างหนึ่งอย่างใดหรือมีผู้ทุศีลประกอบด้วยอบายต่างมาอาศัยอยู่ จักทำให้ทรัพย์สิ่งของโบราณวัตถุต้องสูญสลายเพราะบุคคลเหล่านั้น (ตามพุทธทำนายทรงกล่าวไว้ว่าเมื่อได้ฟังพุทธกาลหลังจากที่พระองค์เสด็จดับขันธปรินิพพานแล้ว พระธาตุนี้จะรุ่งเรืองด้วยการสักการะบูชา การบวชไว้ด้วยความเลื่อมใสของปวงชนหนาแห่ง

ใดเท่าเทียมมิได้) อาจเป็นด้วยแรงอธิษฐานดังกล่าวแล้ว เมื่อมีผู้สร้างแล้วแม้จะมีผู้เลื่อมใสศรัทธา
บูรณะขึ้นได้ไม่เท่าไรก็เลื่อมใสศรัทธาไปอีกเช่นเดิม จวบจนปัจจุบันนี้ได้มีผู้นิพนธ์การต่างๆ
เริ่มทำบุญกันมากขึ้นและบางเจริณรุ่งเรืองขึ้นเรื่อยๆเป็นลำดับมา

ตำนานมูลศาสนา แต่งโดยพระพุทธพุกามังพระพุทธญาณ ก่อนปี พ.ศ. 2059

ความเป็นมาของขุนหลวงพะงั่วกับพระนางจามเทวี เริ่มตั้งแต่สมัยพุทธกาล ตอนที่
พระพุทธเจ้าทรงเสด็จมาโปรดสัตว์ในล้านนาพบชนเผ่าลัวะ หรือละว้า ซึ่งเป็นชนเผ่าที่ถ้ำถ้ำอยู่
ตระกูลมอญ และเขมรอาศัยอยู่ตามลุ่มน้ำแม่ปิง มีปู่และย่าและ และลูกชายซึ่งไม่รู้จักพระพุทธ
องค์จึงคิดจะกินพระพุทธเจ้า เพราะเชื่อว่าเนื้อคนขมอร่อยกว่าเนื้อสัตว์ป่าทั้งหลาย

เมื่อถึงบ้านพระบาทปางไฮ ปัจจุบันคือตำบลสะลวง อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่
พระพุทธเจ้าทรงทราบด้วยญาณ ทรงแสดงปาฏิหาริย์ เพื่อที่จะข่มคนทั้งสาม โดยทรงประทับรอย
พระบาทลงบนแผ่นหินใหญ่ รอยพระบาทนี้มีใช้รอยแรก ก่อนหน้านั้นมีพระพุทธเจ้าพระองค์อื่น
คือ กะกุสันโณกาคมนะและกัสสะปะ ได้เสด็จมาแล้ว ทรงประทับรอยพระพุทธบาทไว้แล้วที่แผ่น
หินใหญ่ แผ่นเดียวกันนี้ถึงสามรอย พระพุทธเจ้าจึงได้ทรงประทับรอยพระพุทธบาทเป็นรอยที่สี่จึง
เกิดเป็นพระพุทธบาทสี่รอย จาการอยประทับพระบาทของพระพุทธองค์ที่บนหินก้อนใหญ่ สร้าง
ความตกใจแก่ชาวลัวะทั้งสามเป็นอย่างมาก จึงทรงเทศนาสั่งสอนเพื่อเปลี่ยนแปลงความเป็นป่า
เถื่อนของพวกเขา ดังนั้นปู่และย่าและจึงตั้งสัตย์ปฏิญาณว่าจะไม่กินเนื้อมนุษย์อีก คราวใดที่
พระพุทธเจ้ายังทรงพระชนม์อยู่ แต่พวกเขาไม่รับปากว่า หลังจากพระพุทธองค์ได้ทรงเสด็จ
ปรินิพพานแล้ว ส่วนลูกชายของทั้งสองเกิดความซาบซึ้งในรสพระธรรม ยอมตั้งสัตย์ปฏิญาณว่า
จะไม่กินเนื้อมนุษย์ตลอดชีวิต และพระพุทธเจ้าทรงแนะนำให้บวชเป็นฤาษีจึงเชื่อฟัง และได้บวช
เป็นฤาษี ได้ชื่อว่า สุเทวะฤาษี หรือ ฤาษีวาสุเทพ ซึ่งกาลต่อมาก็ได้เป็นเทวดาผู้รักษาเมือง
เชียงใหม่มาจนจวบปัจจุบันนี้

ขุนหลวงพะงั่ว (ชื่อตามตำนานมูลศาสนา) มีชื่อเรียกหลายชื่อ เช่น พญาวิวอ (แสน
หลวง-วิรังคะ-มะลังคะ-ปะลังคะ) เป็นขุนใหญ่กว่าชาวลัวะทั้งหลาย ได้ยินข่าวสารว่าพระนางจาม
เทวีมีรูปลักษณะงดงามยิ่งนัก จึงมีความรักใคร่ในตัวพระนางเป็นอย่างมาก ก็ใช้ให้ขุนอำมาตย์ผู้
หนึ่ง พร้อมด้วยบริวารอีกประมาณ 500 คน นำเครื่องบรรณาการ และของฝากมากมายมาถวายแก่
พระนางจามเทวีแล้วกราบทูลสาสน์ ขุนหลวงพะงั่วราชอยู่ทิศระหว่างคอกละวะโพ้นเป็นใหญ่
กว่าลัวะทั้งปวงได้จัดแจงให้ให้ดูข้าทั้งหลาย นำเครื่องบรรณาการมาถวายแก่พระนาง โดยเหตุผล
ที่ว่า ขุนหลวงพะงั่วราช มีความรักใคร่ในตัวพระนางจามเทวี อยากขอพระนางไปเป็นอัครมเหสีที่
แท้จริง ถึงแม้ว่าตัวขุนหลวงพะงั่วจะมีเมียอยู่แล้ว 400 คนก็ตามเมื่อทูตของขุนหลวงพะงั่ว
กลับแล้ว

พระนางจามเทวี ทรงเรียกประชุมเหล่าเสนาอำมาตย์ทั้งหลายเพื่อประมินสถานการณ์ ซึ่งเวลานั้นพวกมอญเมืองลำพูนเพิ่งสร้างเมืองใหม่ ยังไม่พร้อมที่จะรบกับพวกลัวะแห่งเมืองเชียงใหม่ พระนางจึงส่งทูตไปทูลแก่ขุนหลวงพะงั่วลัวะว่าขอออกไป 3 ปีก่อน เพราะว่าพระนางเองฟังจะคลอด ลูกชายฝาแฝด รอให้เด็กชายนมเสียก่อน แล้วจะอภิเษกสมรสด้วย นับตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พวกลัวะแห่งระมิงค์กับพวกมอญเมืองลำพูนก็ได้ไปหาสู้กันอย่างเป็นมิตร และมีการแลกเปลี่ยนสินค้าซึ่งกันและกันอย่างสงบสุข

ส่วนพระนางจามเทวี ได้เรียกประชุมเหล่าเสนาอำมาตย์ว่าการประวิงเวลาในครั้งแรกนั้น เวลาที่ใกล้จะมาถึงแล้วจึงขอให้ไพร่ร่วมมือในการใช้วิชาอาคมให้เลื่อนเวลาออกไป ไหวหลวงจึงแนะนำว่าควรเลื่อนงานอภิเษกสมรสออกไปอีก เพราะว่าเกณฑ์ชะตาบ้านเมืองเข้ายุคเข้าฤกษ์น้ำจะขาดแคลน จะมีโรคระบาด ประชาชนและสัตว์เลี้ยงจะล้มตายเป็นอันมาก ต้องสะเดาะเคราะห์ด้วยการถือศีลกินเจ ฟังธรรม สักการะพระรัตนตรัยเป็นเวลา 4 ปี จึงจะพ้นภัยพิบัติตามที่ไหวทำนายไว้ ขุนหลวงพะงั่วลัวะก็ยอมให้มีการเลื่อนพิธีอภิเษกสมรส และยอมถือศีลกินเจตามพระนางเจ้าจามเทวีด้วยระหว่างนั้นพระนางเจ้าก็ได้เกณฑ์ผู้คนสร้างกำแพงเมืองและเกณฑ์คนหนุ่มสาวมาฝึกเป็นทหารเตรียมเมืองให้พร้อม สำหรับทำการกับขุนหลวงพะงั่วลัวะ ในขณะเดียวกันนั้น เพื่อมิให้ชาวเมืองตกตื่นกลัววิตกกังวลกับการรุกรานของขุนหลวงพะงั่วลัวะราช จึงจัดให้มีการมหรสพ และการละเล่นต่างๆจนจนใกล้เวลาครบ 4 ปี ขุนหลวงพะงั่วลัวะราช ได้ส่งทูตไปขอทราบกำหนดการอภิเษกสมรส พระนางจึงบอกทูตไปว่า พระนางพร้อมทำตามสัญญา เพื่อให้มีการแม่นยำ ทรงย้ำเรื่องฤกษ์ยามว่าอย่าให้มีการผิดพลาด ทูตจึงกลับไปรายงานต่อขุนหลวงพะงั่วลัวะราชที่เมืองระมิงค์ของลัวะ ฝ่ายพระนางจามเทวีก็ได้มีการแก้ไขชื่อเดือนจกเดือนฮ้ายเป็นเดือนสาม นั่นคือสาเหตุที่ทำให้การนับเดือนของทางเหนือล้าช้าเร็วกว่าเดือนของภาคกลางไป 2 เดือน อาทิเช่น วันลอยกระทงจะตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน 12 แต่ทางเหนือหรือล้านนาเชียงใหม่จะตรงกับวันเพ็ญขึ้น 15 ค่ำ เดือน ยี่ หรือเดือน 2 ของภาคกลาง ดังนั้นทางเหนือจึงเรียกวันลอยกระทงว่าวันยี่เป็ง เมื่อถึงกำหนดอภิเษกสมรสของขุนหลวงพะงั่วลัวะ จึงได้เดินทางไปเมืองลำพูน เพื่อเข้าพิธีอภิเษกสมรส ตามที่ได้ตกลงกันไว้ แต่พระนางจามเทวีทรงบอกว่า เสียใจด้วยที่ขุนหลวงพะงั่วลัวะลิดนัดเอง และได้ลิดนัดไปถึงสองเดือนด้วยกัน เนื่องจากพวกมอญได้มีการเลื่อนเดือนเร็วขึ้นไป 2 เดือน ดังกล่าวแล้วข้างต้น

ขุนหลวงพะงั่วลัวะราชมีความโกรธแค้นเป็นอันมากที่ถูกปฏิเสธ จึงกลับไปเตรียมไพร่พลได้ประมาณ 40000 คน จัดทัพเตรียมบุกลำพูน และเมื่อเคลื่อนทัพไปถึงเมืองลำพูน สั่งให้ไพร่พลล้อมเมืองเอาไว้ให้อาหารหมดไปจนต้องยอมจำนน และในเวลานั้นเป็นช่วงเดือน 9 เหนือ หรือเดือน 7 ใต้ ภาคกลางใกล้จะเข้าฤดูฝน ล้อมเมืองไม่ได้นานก็เกิดฝนตกเจ็ดวันเจ็ดคืน น้ำเหนือไหลหลักไหลเชี่ยว ท่วมไพร่พลล้มตายเป็นอันมากขุนหลวงพะงั่วลัวะราชเห็นสถานการณ์ไม่ดี จึง

ยกทัพกลับไปก่อน จากนั้นจึงรวบรวมไพร่พลขึ้นมาใหม่อีกได้ถึง 80,000 คน บุกลงมาเข้าเมืองลำพูน และถูกชายพระนางเจ้าจามเทวีได้ จับขึ้นขังพลายผู้กำลังจะตายไว้จนทัพของขุนหลวงพะงั่วถึงพระราชเขตพ่ายไป ขณะที่แตกพ่ายหนีไปนั้น ขุนหลวงพะงั่วถึงพระราชเขตพ่ายของคณาพาไปเบียดประตุมืองลำพูน จึงชื่อว่าประตุมืองสิมาจวบจนทุกวันนี้ หลังจากนั้น ได้มีการรักษาบดเจ็บ ตลอดระยะเวลาถึง 3 เดือน จนรู้สึกหายดีแล้ว จึงส่งทูตไปข่มขู่ เพื่อจะขอแต่งงานกับพระนางเจ้าจามเทวีอีก

พระนางเจ้าจามเทวีทรงวางแผนใหม่ขึ้นมาอีก โดยให้ขุนหลวงพะงั่วถึงพระราชเขตพ่าย (หมายถึงการพุ่งหอก) จากคอกยสุเทพไปตกใจกลางเมืองลำพูนได้เมื่อไรก็จะอภิเษกสมรสด้วย ดังนั้นขุนหลวงพะงั่วถึงพระราชเขตพ่าย พร้อมไพร่พลและคณะทูตมอญได้มีการเตรียมการพุ่งเสน้ำ โดยรอสัญญาณไฟกลางใจเมืองลำพูน การพุ่งเสน้ำนี้ให้โอกาส 3 ครั้ง โดยจะพุ่งทุกๆ 7 วัน จนครบ 3 ครั้ง การพุ่งเสน้ำครั้งแรก ขุนหลวงพะงั่วถึงราชเขตพ่ายนั้น ปรากฏว่าพลาดเป้าไปนิดหน่อย เนื่องจากถูกคณะทูตจากเมืองลำพูนของพระนางเจ้าจามเทวีช่วยให้โกรธ จนเสียสมาธิในการพุ่งเสน้ำจึงตกนอกกำแพงเมืองด้านตะวันตกเฉียงเหนือ อยู่หลังวัดมหาวัน บริเวณนี้เรียกว่าหนองเสน้ำ ซึ่งเคยขุดค้นพบอาวุธ เป็นกระบอกเสน้ำหนาใหญ่ และยาวประมาณ 2 วา จมดินอยู่มีลักษณะปลายแหลม เข้าใจว่าจะเป็นปลายเสน้ำ

ก่อนที่จะพุ่งเสน้ำครั้งที่ 2 พระนางเจ้าจามเทวีได้ทำพิธีข่มขุนหลวงพะงั่วถึงราชเขตพ่าย ด้วยพิธีการทางไสยศาสตร์ เช่น ใช้เศษผ้าถุงชั้นใน เย็บทำเป็นหมวกเสร็จเรียบร้อย ให้เสนาเมืองลำพูนนำถวายบรรณาการแก่ขุนหลวงพะงั่วถึงราชเขตพ่าย ณ คอกคอกยสุเทพ ทำให้ขุนหลวงไม่สบาย และพุ่งเสน้ำไปตกเชิงคอกยสุเทพไม่ถึงเมืองลำพูนเหมือนการพุ่งเสน้ำครั้งแรก ขุนหลวงจึงรู้ว่าถูกมอญดักข่ม จุดที่เสน้ำพุ่งไปตกเป็นหนองน้ำเล็กๆ สมัยก่อนเรียกว่าหนองเสน้ำอยู่หลังโรงเรียนประชาบาลเชิงคอกยสุเทพ บ้านโป่งน้อย เดิมเรียกว่าบ้านพุ่งน้อยนั่นเอง

จากเหตุการณ์ทั้งหมดที่เกิดขึ้น ทำให้ขุนหลวงพะงั่วถึงราชเขตพ่ายได้คิดว่าอยู่ดีก็จึงเกิดอาการวิงเวียนใจสั่นเพื่อยกาย คล้ายถูกข่ม จึงรู้ว่าตนถูกพระนางเจ้าจามเทวีหลอก และกลั่นแกล้งด้วยปัญญา โดยตลอด คิดไปก็เกิดความละอายใจ ที่ทำให้ชาวลิ่วจะต้องมาพลอยลำบากกับตน จึงเกิดอารมณ์พองพ่น วิ่งออกไปที่ลานแจ้ง คว่ำเสน้ำพุ่งขึ้นฟ้า หอกดังตกจากฟ้า ขุนหลวงพะงั่วถึงราชเขตพ่ายแบบกรองรับเสน้ำ เสียบทะลุอก ขุนลิ่วร้องด้วยความเจ็บปวด คณะทูตจากลำพูนเห็นเหตุการณ์ไม่สู้ดีจึงกลับลำพูน แล้วกราบทูลเหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ที่คอกคอกยสุเทพแก่พระนางเจ้าจามเทวีให้ทรงทราบ

ขุนหลวงพะงั่วถึงราชเขตพ่าย ก่อนที่จะสิ้นใจได้สั่งให้คนใกล้ชิดมาสั่งเสีย โดยเปรียบเทียบเปรียบตนเองว่า เป็นเพียงหัวหน้าเผ่าลิ่วผู้อาศัยอยู่ตามป่า ไม่มีการศึกษา ไม่มีสติปัญญา ตนเปรียบเสมือนดอกเอื้องแซะ ซึ่งจะงดงามก็ต่อเมื่ออยู่ที่อันควร โดยธรรมชาติของดอกเอื้องแซะ จะขึ้นในป่าลึกมีกลิ่นหอม ชื่นใจเหมือนชาวลิ่ว ซึ่งชำนาญการอยู่ตามป่าเขา สามารถดำรงชีพอยู่อย่างมีความสุข

สบายตามสภาพ ขุนหลวงพะงั่วลี้เคราะห์ รู้ว่าคนกำลังหมดลมหายใจ จึงสั่งเสียบกับคนใกล้ชิดว่าชนเผ่า
ลี้จะออกจากป่าหาผู้ปกป้องที่นั่นคงอยู่อย่างพระนางเจ้าจามเทวีก็ได้ หรือจะตัดสินใจเข้าป่าให้ห่าง
เมืองก็ตามใจ แต่มีคอยหินใหญ่อยู่เหนือขึ้นไป เป็นสถานที่ได้เลือกไว้แล้ว หากคนได้ตายลงไปแล้ว
ให้หามศพไปตามไหล่เขา ข้อสำคัญอย่าข้ามลำน้ำห้วยเป็นอันขาด เกรงว่าน้ำจะแห้ง ไร่นาจะ
เสียหาย เวลาว่างศพให้หันหน้าสู่ทิศใต้ปรับระดับให้มองเห็นเมืองลำพูน อยู่ตรงระดับสายตา เมื่อสั่ง
เสียบเรียบร้อยแล้ว ขุนหลวงพะงั่วลี้เคราะห์ก็ถึงกาลมรณะลมหายใจค่อยๆขาดช่วงสิ้นลมหายใจไป
ขบวนแห่ศพได้เคลื่อนไปตามสันเขาโดยสลับผ่านสถานที่ต่างๆ ซึ่งมีชื่อตกทอดมาถึงปัจจุบันนี้

ตำนานกล่าวไว้ว่า บริเวณที่เป็นผาสะว่า (ผารูปฉาบ) และผาเค็ง (ผารูปประจัญ) นั้นมีความเป็นมา
ว่า ขบวนที่หามศพ และทุกคนที่ไปร่วมงานศพเกิดพลัดหลงกันขึ้น บางพวกเดินข้าม บางพวกเดิน
ลัดได้แถววัลย์ที่มีชื่อว่า เครือเขาหลง มีความจำเผลอไปชั่วขณะ ทำให้นักดนตรีที่ไปร่วมขบวนงาน
ศพ เกิดเล่นขัดกันระหว่างพวกสว่า (รูปฉาบ) ผาเค็ง (รูปประจัญ) ในที่สุดก็พากันทิ้งขว้างเครื่องดนตรี
หนักกลับลงคอบไป เครื่องดนตรีเหล่านั้นได้กลายเป็นหินเกลื่อน กระจายกระจายบนเขา จึงได้ชื่อว่า
ผาฆ้อง ผากล้อง ผาสะว่า (รูปฉาบ) ผาเค็ง (รูปประจัญ) ส่วนพวกที่แยกหามศพพากันเดินทางจนถึงยอด
เขาแห่งหนึ่ง จึงวางศพขุนหลวงพะงั่วลี้เคราะห์นอนตะแคง ให้ศพหันหน้าไปทางทิศใต้คล้ายดังว่า
กำลังมองดูเมืองลำพูน ต่อจากนั้นได้ขนเอาหนามมาวางป้องกันสัตว์ป่าทั้งหลาย ที่จะมากินซากศพ
แล้วเอาโลงคว่ำลงครอบศพไว้ และต่อมาโลงก็ได้กลายเป็นหินใหญ่ เรียกว่าม่อนคว่ำหล้อง ปัจจุบัน
เป็นตำบลแม่แรม อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่

มีรอยนตึขึ้นถึงมีหอศาลเจ้าขุนหลวงพะงั่วลี้เคราะห์ 5 มิ.ย. 2547 ชาวบ้านได้จัดประเพณีไหว้สา
แล้ว สถานที่ระบุไว้ นั้น เป็นที่นับถือของชาวบ้านชาวเมืองตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ คอยม่อนคว่ำห
ล้อง มีศาลเจ้าพ่อขุนหลวงพะงั่วลี้เคราะห์ ขึ้นชื่อในด้านการให้ความช่วยเหลือแก่คนหนุ่มคนสาวให้
สมหวังในทางความรักและให้ความสมปรารถนา ทุกสิ่งทุกอย่างประการและคลบันดาลให้มีลูกได้บน
บานไว้จะขออะไรก็ดังหวัง เมื่อพ่อขุนเม็งรายได้สร้างเมืองเชียงใหม่ในปี พ.ศ. 1839 เวลานั้นคน
ไทยทางตอนเหนือที่อยู่อาศัยปะปนกับชาวลี้หรือละว้า เป็นเวลาช้านานร่วม 500 – 600 ปี และได้
อยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข เมื่อมีกษัตริย์ขึ้นปกครองชาวลี้ละว้าก็พอใจที่จะรับเอาวัฒนธรรม และ
ประเพณีไปถือปฏิบัติ ขณะเดียวกันคนไทยก็ได้เข้าร่วมพิธีทำกระบือ เพื่อเป็นการเช่นสังเวชบูชา
วิญญาณของบรรพบุรุษ ตามความเชื่อของลี้ละว้าโดยเต็มใจ และยอมรับว่าลี้ละว้ามีอำนาจคุ้มครอง
รักษาเมืองเชียงใหม่โดยทำพิธีบวงสรวงปู่และย่าแสะ และลูกชาย คือสุท้าวฤทธิ ช่าวโป่งแยง แต่
เดิมเวลาฟาดข้าวหรือตีข้าวผู้ใดได้มาก เรียกว่า ตะรางหลวง จะต้องอันเชิญวิญญาณขุนหลวงพะงั่ว
ลี้เคราะห์มาเลี้ยงทุกๆปี

4.2 ประวัติบ้านเมืองกะ

ประวัติเดิม

จากคำบอกเล่าของครูบาชัย เจ้าอาวาสวัดพระบาทสร้อยบอกไว้ว่า เมื่อก่อนที่มาเจอรอยพระพุทธรบาท ได้มีรู้ง (เหยี่ยว) ตัวใหญ่มาจับกินไก่ของชาวบ้านคามิละ คือบ้านเมืองกะปัจจุบัน ทางชาวคามิละ ได้ติดตามรอยเลือดของไก่ที่รู้งจับไปกิน ชาวคามิละได้ตามมาถึงรอยพระบาทแล้วรอยเลือดก็หายไปที่รู้งของรอยพระบาท ทางชาวคามิละ จึงนึกขึ้นได้ว่าทางเจ้าป่าเจ้าเขาหรือพระพุทธรเจ้าอยากให้ผู้คนเห็นรอยพระพุทธรบาท ทางชาวคามิละจึงมากราบไหว้รอยพระพุทธรบาทเป็นประจำทุกปี จนไปถึงขอฟ้าขอฝน ทางชาวคามิละ เรียกรอยพระพุทธรบาทนี้ว่าพระบาทรู้ง ซึ่งครูบาชัยบอกว่าบ้านเมืองกะเป็นเมืองเก่าจริง สมัยก่อนเรียกเมืองนี้ว่า เมืองคามิละ เพราะว่าชาวคามิละเป็นผู้ที่เจอรอยเท้าพระพุทธรบาทก่อนใคร

จากคำบอกเล่าของพ่ออุ้ยศรี คอยคำ ได้เล่าว่ามีเรื่องเล่าสืบกันมาแต่อดีตประมาณเมื่อ 2,000 ปี หลังจากพ่อขุนหลวงวิรังคะ (ขุนหลวงพะงั่ว) ได้พ่ายแพ้จากการพุ่งเสนาไม่อยากจะพบหน้าใครจึงหนีเข้าป่ามีชาวบ้านชาวเมืองติดตามมาบางส่วน จึงได้มาตั้งถิ่นฐานอยู่ที่หมู่บ้านละแวกเมืองกะและพ่อขุนหลวงวิรังคะได้สร้างเมืองเล็กๆ อยู่ในป่าท่ามาหากินตามประสาคนป่าและมีความเคารพนับถือกันเหมือนกับเป็นญาติพี่น้องกัน

อยู่มาวันหนึ่งพ่อขุนหลวงวิรังคะได้เรียกพวกเสนาอารักษ์ และชาวบ้านมาประชุมกันและได้สั่งเสียเป็นครั้งสุดท้ายว่า “ถ้าหากข้าตายไป อย่านำศพข้าข้ามน้ำ จงเอาศพของข้าไปฝังที่ยอดดอยสูง และให้มองเห็นเมืองทริภุญชัย” เมื่อพ่อขุนหลวงพุดจบได้วิ่งออกไปยังถ้ำกว้าง ได้โยนหอกพุ่งขึ้นฟ้า เมื่อหอกได้ตกลงมา พ่อขุนได้ไข่กรับหอกตกลงกลางใจพ่อขุนหลวงวิรังคะ ชาวบ้านชาวเมืองต่างพากันร้องไห้เสียใจ

วันรุ่งขึ้นทางชาวบ้านได้นำเอาไม้มาต่อเรียงเป็นถ้อง (โลงศพ) แล้วยกเอาร่างของพ่อขุนหลวงลงนอนในโลงศพ ต่อมาชาวบ้านชาวเมืองและเสนาอารักษ์ได้แห่ศพของพ่อขุนหลวงขึ้นคอยกักรก เหลือแต่ผู้เฒ่าผู้แก่บางคนและเด็กเล็กเฝ้าบ้าน

การแห่ศพของพ่อขุนหลวงมีทหารบางส่วนตีฆ้องกลองนำหน้าขบวนศพพ่อขุนหลวง ผ่านคอยกักรก และคอยผาเสี้ยว แต่ไม่ให้เอาศพข้ามน้ำถึงคอยผาเสี้ยว ได้เดินตามสันคอยเขตแดนรอยต่อระหว่างอำเภอเมืงกับอำเภอสะเมิง ได้พากันเดินทางไปเรื่อยๆ โดยมีเป้าหมายให้ไปถึงคอยสุเทพ การเดินทางได้ขี้อาเสียดเสียงฆ้องเสียงกลองเป็นที่ตั้ง เสียงฆ้องเสียงกลองไปทางใดก็ให้หามศพไปทางนั้น ฝ่ายฆ้องกลองเดินทางได้เร็วกว่าฝ่ายแห่หามศพ การหามศพได้เดินไปพักไป มีการนำเสบียงไปพร้อมใช้เวลาในการเดินทางหลายวันด้วยกัน พวกชาวบ้านที่หามศพพ่อขุนหลวง

ต่างก็รู้สึกเศร้าเสียใจ ต่างรู้สึกอาลัยในพ่อขุนไม่ได้ใส่ใจในสภาพแวดล้อมหรือต้นไม้ในป่าที่เดินผ่าน ได้พากันข้ามเขื่อนเขาหลง (ไม้เลื้อย) ทำให้หลงทาง จนไม่ได้ยินเสียงฆ้องเสียงกลอง ได้หามศพสดคอยหัวขุดสูงข้างหน้า ส่วนข้างล่างเป็นลำน้ำลึกคือลำน้ำแม่สาบนคอยสูง ได้มองเห็นเมืองถ้ำพูน ด้วยชาวบานที่หามศพพ่อขุนหลวงต่างรู้ตัวว่าได้หลงทาง จึงหามศพพ่อขุนหลวงเพื่อกลับทางเดิม ล่อง (โลงศพ) ได้คว่ำ และได้เอียงตะแคงหันหน้าไปทางเมืองถ้ำพูน ชาวบานที่ติดตามได้พากันเศร้าเสียใจจนล้มตายไปจนหมดที่บนคอยคว่ำล่องปัจจุบัน สำหรับคอยคว่ำล่องตั้งอยู่ที่บนคอยโป่งแยง ต่อมาชาวบ้านไปสร้างศาลเล็ก ๆ ไว้ที่บนคอยคว่ำล่อง มีผู้ที่เคารพนับถือพากันไปกราบไหว้บูชา ถัดหวังสิ่งใดก็สมความปรารถนา

ส่วนพวกฆ้องกลองได้ผ่านสันคอยไปคนละฟากกันลำน้ำแม่สาพากันหลงทางจะกลับก็กลับไม่ได้ที่หน้าผา พวกฆ้องกลองได้ติดคอยที่นั่นและได้ล้มตายไปในที่สุด เหลือเพียงแต่ฆ้องกลองที่ได้กลายเป็นหิน ต่อมาชาวบ้านได้พากันเรียกว่าผาฆ้อง ผากลองมาจนถึงปัจจุบัน ซึ่งผาฆ้อง ผากลองตั้งอยู่ในเขตบ้านกองแหะ ตำบลโป่งแยง ปัจจุบันยังมีการเล่าสืบต่อกันมา

ส่วนพวกที่ไม่ได้ไปร่วมแห่ศพของพ่อขุนหลวงได้เฝ้าอยู่บ้าน อยู่กันอย่างตามมีตามเกิด ไม่มีผู้นำ มีชาวบ้านอาศัยอยู่ประมาณ 300 หลังคาเรือน วัดในหมู่บ้านมีพระวิหารอยู่ 1 หลัง (ที่ลานวัดปูด้วยก้อนอิฐสมัยเก่า ปัจจุบันยังมีเหลืออยู่บ้าง หากดูได้ที่พิพิธภัณฑ์บ้านลัวะจำลอง)

ต่อมาหลายสิบปี ในหมู่บ้านเมืองเกะ หลังจากผู้นำเผ่าลัวะได้เสียชีวิตลงโดยไม่ทราบแน่นอนว่าใครเป็นผู้นำคนต่อไป แต่ชาวบ้านก็อยู่อย่างแบบพอยู่พอกิน ดิน น้ำอุดมสมบูรณ์ดีอยู่อย่างแบบพี่น้องรักกัน สามัคคีกัน มีอะไรก็ช่วยเหลือกัน เช่นการลงแขกช่วยเหลือกันจึงเป็นประเพณีวัฒนธรรมสืบมาจนถึงปัจจุบัน การเลี้ยงผีบรรพบุรุษเช่นการเลี้ยงพ่อขุน การเลี้ยงผีบ้านผีเรือน ตอนนี้อยู่ 4 หลังคาเรือนใหญ่ๆ ได้สืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน เช่นการแต่งงาน ถ้าหากฝ่ายหญิงเป็นลัวะ ส่วนฝ่ายชายไม่ใช่เผ่าลัวะ แต่ต้องเลี้ยงผีลัวะ การเลี้ยงผี การแต่งงานจะไม่ให้คนอื่นที่ไม่ใช่ผีตัวเดียวกันเข้าไปในบ้านนั้นไม่ได้ แม้ว่าจะเป็นเผ่าลัวะก็ตาม ถ้าคนอื่นจะเข้าไปในบ้านนั้นไม่ได้แม้ว่าจะเป็นเผ่าลัวะก็ตาม ถ้าคนอื่นจะเข้าไปต้องให้พิธีเลี้ยงผีเสร็จก่อน จึงจะเข้าไปได้ การผัดผี ถ้าหากใครทำผัดการแต่งงานครั้งนั้นต้องล้มเลิก ต้องหาฤกษ์วันใหม่ ส่วนหมู่ที่เลี้ยงผีจะยกให้ผู้ที่ทำการผัดผีทั้งหมดตัว แต่ผู้ที่ทำการผัดผีต้องหาหมูตัวใหม่ให้เพื่อทำพิธีใหม่

ลักษณะการตั้งบ้านเรือน

ส่วนบ้านลัวะสมัยก่อน จะใช้ไม้ไผ่สร้างบ้าน เสาต้องเป็นไม้เนื้อแข็ง บ้านลัวะสมัยก่อนจะไม่ใช้ตะปู ใช้แต่ดอกจอกสานหรือหวายหลังคามุงด้วยจาก บ้านลัวะ จะหันหน้าไปทางทิศตะวันออก สัญลักษณ์ของบ้านลัวะจะมีรูปกาแลเป็นสัญลักษณ์ ของบ้านลัวะ ส่วนเตาไฟในบ้านจะมีการแบ่งครึ่งเตาไฟ ถ้าหากบ้านนั้นมีลูกสาว ฝ่ายชายไปเที่ยวหา ถ้าหากลูกสาวเข้ากินเขตก็จะต้องผัดผี ถ้าหากทั้งสองรักกันก็จำเป็นต้องให้แต่งงานกัน แต่ถ้าหากทั้งสองฝ่ายไม่รักกัน ฝ่ายชายต้อง

เสียชีวิตตามเห็นสมควรต่อมา ชาวบ้านเมืองกะ ได้เอาไม้สักในป่ามาทำบ้าน มีลักษณะมีเสาบ้านเป็น ไม้สัก 8 เหลี่ยม 10 เหลี่ยม (ซึ่งเป็นลักษณะเฉพาะ) มุงหลังคาเป็นเก็ดไม้สัก มีประมาณ 29 หลัง

การเปลี่ยนแปลงครั้งใหญ่

ปี 2468 บ้านเมืองกะ ได้เกิดโรคระบาด คือ โรคห่ากินคน (โรคอหิวาตก) ผู้คนในหมู่บ้าน ได้พากันล้มตายกันมาก บางคนต้องหนีออกจากหมู่บ้านไปอยู่หมู่บ้านใกล้เคียง คือหมู่บ้านปางไฮ บ้านเอี้ยก ต.สะลงงปัจจุบัน และอ.สะเมิง เป็นต้น ที่เหลือก็กลับคืนมาเหลือเพียง 7-8 หลังคา จากนั้นมาในหมู่บ้านเมืองกะก็เริ่มร้าง มีป่าใหญ่ขึ้นเหมือนป่าดงดิบ

เมื่อก่อน จะอยู่กันแค่ สองป๊อก ไม่ไกลกันมากนัก มีบ้านอู้อยู่ อู้อยัด อู้อยก อู้อยูน อู้อย่น้อย อู้อย่น อู้อยาง จากคำบอกเล่าของแม่อู้อยอด ไทยใหม่ ได้เล่าว่าตอนเป็นเด็กยังได้ไปกราบไหว้ที่พระวิหาร จากนั้นมาพอถึงหน้าแล้งมีคนเผาป่าไฟได้ลุกลามไหม้พระวิหารจนหมดเหลืออยู่เพียงเสา 1 ต้น พระวิหารในสมัยนั้นได้ตั้งอยู่ตรงพระวิหารที่ตั้งอยู่ในวัดเมืองกะสมัยนี้

หลังจากหมู่บ้านเมืองกะได้ร้างผู้คน ต่อมาได้มีการสืบลูกสืบหลานมีประชากรประมาณ 20 คน เป็นชาวลัวะทั้งหมด มีการทำมาหากินมีความเป็นอยู่อย่างง่าย ๆ มีการทำไร่เลื่อนลอย การทำไร่จะทำตรงบริเวณที่ดินมีความอุดมสมบูรณ์ดี จะมีการแผ้วถางไร่ตรงบริเวณนั้น การทำไร่เผ่าลัวะจะถือเอาผีไร่ผีนาเป็นหลัก ถ้าหากเก็บเกี่ยวผลผลิตก็จะมีการเลี้ยงผีเป็นประจำทุกปี

ความศรัทธายังหลงเหลืออยู่

ตรงบริเวณใกล้กับวัดเมืองกะ ได้มีการสร้างหาพ่อขุนหลวงขึ้น 1 หลัง และหอเล็กด้านซ้าย และขวาอีกด้านละ 1 หลัง ซึ่งได้สร้างมาเป็นเวลานานแล้ว และมีการทำนุบำรุงมาโดยตลอด สมัยก่อนนั้นหลังคามุงด้วยจาก ทุกปีจะมีการเลี้ยงพ่อขุนหลวง โดยมีพ่อศรี คอยคำ เป็นผู้นำพิธีในการเลี้ยงพ่อขุนหลวง ซึ่งการเลี้ยงพ่อขุนหลวงได้กำหนดให้มีขึ้นในเดือนเก้าขึ้น 2 ค่ำ หรือแรม 2 ค่ำ ของทุกปี ส่วนพิธีคำหัวพ่อขุนหลวงกำหนดให้มีขึ้นในเดือนเจ็ด หรือเดือนเมษายน ตรงกับวันที่ 16 เมษายนของทุกปี ชาวบ้านมีการเคารพบูชาพ่อขุนหลวงมาก โดยมีความเชื่อว่าถ้าหากมีการเลี้ยงพ่อขุนหลวงจะทำให้ฝนฟ้าตกต้องตามฤดูกาล การเลี้ยงพ่อขุนหลวงนั้น สองปีจะกินไก่หนึ่งปีจะกินหมู วันเลี้ยงพ่อขุนหลวงนั้นทางชาวบ้านได้ตั้งกฎเกณฑ์ไม่ให้คนในหมู่บ้านออกจากหมู่บ้าน และไม่ให้คนนอกหมู่บ้านเข้าไปในพิธี (คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า) ได้ยึดถือปฏิบัติสืบต่อกันมาชั่วลูกชั่วหลาน แต่ในปัจจุบันได้มีการเปลี่ยนแปลงให้คนนอกหมู่บ้านเข้ามาร่วมทำพิธีได้ด้วย ถ้าหากมีความต้องการเข้าร่วมพิธี (รายละเอียดอยู่ในตอนต่อไป)

ประเพณี วัฒนธรรม ความเชื่อ

ส่วนด้านวัฒนธรรมประเพณี ยังมีการอนุรักษ์เหลืออยู่ อย่างเช่น การลงแขก การเลี้ยงพ่อขุน การคำหัวปีใหม่พ่อขุน และเจ้าบ้านหรือเจ้านายที่ปู่ย่าตายายนับถือกันมาโดยตลอด การเลี้ยงผีบ้านผีเรือน การเลี้ยงผีทุ่งนา ผีไร่ ผีสวน เป็นต้น

การเลี้ยงปู่ขวัญควายตั้งแต่ปี 2538 เป็นต้นมา ไม่มีการเลี้ยงปู่ขวัญควาย เนื่องจากชาวบ้านได้ขายควายซื้อรถไถนา เพราะถ้าใช้ควายไถนาจะเสียเวลามาก ถ้าใช้รถไถจะประหยัดเวลาแต่เสียค่าใช้จ่ายมากกว่า

การเสียชีวิตของชาวลัวะสมัยก่อน พ่ออุ้ยศรีบอกเล่าว่า ถ้าตายตอนกลางคืน ตอนสายก็จะเอาไปป่าช้าแล้ว ไม่เอาไว้หลายคืน เท่านั้นแล้วก็ไปช่วยกันที่ ป่าช้า ถ้าหากจะเอาศพไปเผา ชาวบ้านต้องไปนิมนต์พระจากที่อื่น มาทำพิธี ส่วนผู้แกร่งวิชาก็จะทำพิธีอีกแรงหนึ่ง การฝังศพจะมีการแยกโซนป่าช้า โดยจะให้ ลัวะฝังใน ไต (ไทย) ฝังนอก การหามศพไปฝัง จะไม่ให้ข้ามแม่น้ำ เพราะจะทำให้แม่น้ำแห้ง บรรพบุรุษ และความเชื่อของขุนหลวงวิลังคะ ได้สั่งเอาไว้ ก่อนกลับก็ล้างมือ ล้างหน้า ล้างน้ำส้มป่อย ที่บ้านศพจะเลี้ยง ไก่อ่อน 2 ตัว มีเลี้ยงเจ้าที่ 1 ที่ แล้วพี่น้องจะฉีกใส่เอาไว้ที่หนึ่ง แล้วคนบ้านอื่นเอาไว้อีกที่หนึ่ง แล้วก็ทำถ้วย สังฆทาน

ความเชื่อเกี่ยวกับการเจ็บไข้ได้ป่วย ถ้าหากคนในหมู่บ้านล้มป่วย ชาวบ้านจะไปถามเมื่อ (เจ้าเข้าทรง) กับผีปู่ย่า ทางผีปู่ย่าจะพูดไม่ได้ จะมีคนถือผีปู่ย่าสองคน จึงจะลงผีได้ ถ้าหากผีบอกให้ทำอะไร ชาวบ้านก็ต้องทำตาม เพื่อแก้อาถรรพณ์ แล้วคนที่ป่วยก็จะอาการดีขึ้น ผู้ที่ดูแลผีปู่ย่าในปัจจุบันเหลืออยู่เพียงแค่หลังคาเดียวคือบ้านนางจันทร์สม นุตตะระ

ส่วนการเลี้ยงผีม่อน (ผีปู่และย่าสะ) ได้สืบทอดมานานหลายปี เมื่อนายเรือน ตากลม ไม่มีการทำการเลี้ยงผีต่อ จึงไม่มีใครสืบทอด ตั้งแต่ปี 2507 มาจนถึงปัจจุบันไม่มีใครนึกถึงผีม่อนเลย

การดำรงชีวิตและการทำมาหากิน

เมื่อปี พ.ศ.2507 ทางราชการได้แบ่งเขตกันพื้นที่ออกจากเขตป่าสงวน ทางราชการได้แบ่งเขตไว้ประมาณ 600 ไร่ เพื่อให้ชาวบ้านมีที่ทำกินและได้จัดทำใบ สด.1 ได้ออกให้โดยที่ดินอำเภอแม่ริมให้กับชุมชนด้วย

เรื่องการทำไร่ทำนา ทำสวน ส่วนใหญ่มักจะไม่ค่อยได้ผล เพราะว่าเวลาผลผลิตใกล้จะเก็บเกี่ยวจะมีสัตว์ป่ามากัดกินของชาวบ้าน ตามที่นายอ้วน นุตตะระ จำความได้ นับตั้งแต่ปี พ.ศ. 2514 เป็นต้นมา สัตว์เริ่มจางหายไป แต่ยังมีอยู่ บางส่วน แต่ไม่ถึงกับกัดกินพืชผลของชาวบ้าน เพราะว่ามีการขยับขยายจากที่อื่นได้อพยพมาอยู่ที่บ้านเมืองกะ ชาวบ้านเมืองกะ มีการขยายประชากรขึ้นเรื่อยๆ ต่อมา ทางราชการได้สร้างโรงเรียนขึ้นหนึ่งหลังพร้อมบ้านพักครูอีกหนึ่งหลัง ทางราชการได้มีคำสั่งให้นายอินคำ เกษตรสินธุ์ มาดำรงตำแหน่งเป็นครูใหญ่คนแรก มีการจัดการศึกษาภาคบังคับจนถึงชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 ทำให้เด็กนักเรียนได้เรียนรู้หนังสือ

การเปลี่ยนแปลงของชุมชน

ต่อมาปี พศ.2517 ทางราชการได้แยกหมู่บ้านเมืองเกะ ออกจากหมู่บ้านสะลงใน มีนางเมือง คำคง เป็นผู้ใหญ่บ้านคนแรก มีหมู่บ้านที่อยู่ปกครอง 4 ปีกอดด้วยกัน คือ บ้านพระบาทสี่รอย บ้านห้วยส้มสุก บ้านแม่เกะเปียง และบ้านเมืองเกะ เมื่อนายเมือง คำคง ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน ได้ทางงบประมาณมาพัฒนาหมู่บ้านหลายอย่างด้วยกัน คือ ในปี พศ.2517-2522 ได้ร่วมกับชาวบ้านสร้างวัดกลางหมู่บ้านขึ้น 1 หลัง โดยมีพระจากวัดศรีโสดามาเป็นเจ้าอาวาส ต่อมาเมื่อปี พศ.2522 นายเมือง คำคง ได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเมืองเกะ

ต่อมาทางชาวบ้านเมืองเกะ ได้มีการเลือกผู้ใหญ่บ้านคนที่ 2 คือ นายดิน ก้อนคำ ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี พศ.2522-2528 นายดิน ก้อนคำ ได้ร่วมกับชาวบ้านสร้างพระวิหารขึ้น 1 หลัง ตรงบริเวณสบน้ำแม่เหลาะและน้ำแม่เกะ ตรงกับบริเวณพระวิหารเดิมที่ถูกไฟไหม้ใกล้ๆ กับศาลพ่อขุนหลวง ในคราวนั้นชาวบ้านได้เปลี่ยนหลังคาศาลพ่อขุนหลวงที่มุงด้วยจากเป็นกระเบื้อง และสังกะสีในการสร้างพระวิหารได้รับการสนับสนุนจากพระครูวิมลธรรมโกวิท เจ้าอาวาสวัดเหมืองผา จนกระทั่งปี พศ.2526 การสร้างพระวิหารได้แล้วเสร็จ และได้ทำบุญปอยหลวงขึ้น

ต่อมาทางราชการได้มีการแบ่งเขตการปกครองขึ้นใหม่ หมู่บ้านพระบาทสี่รอย หมู่บ้านห้วยส้มสุก และหมู่บ้านแม่เกะเปียง ได้เป็นหมู่บ้านปกครองตนเอง โดยแยกออกจากหมู่บ้านเมืองเกะ จากนั้นมานายดิน ก้อนคำ ได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านเมืองเกะ

ความเปลี่ยนแปลงของหมู่บ้านตั้งแต่ปีพศ.2530 ทางหมู่บ้านเมืองเกะ ได้ประสบปัญหาภัยแล้ง เพราะมีการตัดไม้ทำลายป่ากันมาก ทางชาวบ้านเมืองเกะ จึงได้ร่วมกับหมู่บ้านใกล้เคียงแบ่งเขตอนุรักษ์ป่าขึ้น ดันน้ำใครตั้นน้ำมันโดยแบ่งกันรักษาดูแล ได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่ คือ นายประเสริฐ สุขสะอาด เป็นผู้ใหญ่บ้านคนที่ 3 ดำรงตำแหน่งตั้งแต่ปี พศ.2528 — 2532 ในสมัยนั้นได้มีการพัฒนาหลายอย่างด้วยกัน เช่นการสร้างสะพาน ประชาอุษา โดยทางราชการได้ให้การสนับสนุนและในสมัยนั้นได้เกิดความแห้งแล้งขึ้นในหมู่บ้าน

สาเหตุเพราะชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพทำไร่เลื่อนลอย และการประกอบอาชีพเลี้ยงไม้ขาย เนื่องจากจำนวนประชากรเพิ่มขึ้นบริเวณการทำไร่ก็มีการขยายขึ้นตามไปด้วย จึงทำให้เกิดความแห้งแล้งในหมู่บ้านขึ้น ชาวเมืองเกะจึงได้มีการประชุมร่วมกันเพื่อลงประชามติ มีข้อตกลงร่วมกันว่าไม่ให้มีการถางไร่เลื่อนลอย ให้มีการทำไร่ทำสวนอยู่กับที่ และการเลี้ยงไม้ นั้นให้ขายได้เฉพาะในหมู่บ้านและสำหรับสร้างบ้านเท่านั้น ทางชาวบ้านจึงได้มีการประกอบอาชีพทำการเกษตรโดยการปลูกถั่วเหลือง

ในปี พศ. 2530 ในหมู่บ้านเมืองเกะ ได้มีโครงการอนุรักษ์ป่าขึ้นโดยเป็นข้อตกลงร่วมกันไม่ให้ใครทำลายและรुक้าเข้าไปในเขตป่าอนุรักษ์ โดยแยกเป็น 3 ส่วน ส่วนที่ 1 เป็นป่าอนุรักษ์ ส่วนที่สองเป็นป่าชุมชนและส่วนที่สามเป็นที่ทำกิน ต่อมาทางสมาคม ATA ได้มีโครงการส่งเสริม

สนับสนุนงบประมาณสร้างไฟฟ้าพลังน้ำขึ้น ให้ชาวบ้านเป็นแรงงานร่วมกันจัดทำ ส่วนทาง
สมาคมฯสนับสนุนเป็นวัสดุอุปกรณ์ ปี พศ. 2530 บ้านเมืองกะจังมีไฟฟ้าพลังน้ำใช้ และ
ต่อมาในปี พศ.2532 นายประเสริฐ สุขสบายได้ลาออกจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้าน

ได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนที่ 4 คือ นายจรัส คุมไม้ ดำรงตำแหน่งเป็นผู้ใหญ่บ้าน
ตั้งแต่ปี พศ.2532-2535 และปี พศ.2533 ทางหน่วยงานเอกชนร่วมกับชาวบ้านแบ่งเขตการทำมาหา
กินเขตป่าชุมชน ป่าใช้สอย โดยไม่ให้ใครรุกล้ำเข้าไป ให้ทำมาหากินอยู่กับที่ ไม่มีการทำเลื่อน
ลอย ในระหว่างนั้น ชาวบ้านต้องต่อสู้กับปัญหาภัยแล้ง การหาเงินเพื่อใช้จ่ายในครอบครัวก็
ฝืดเคือง เริ่มหาเงินยากขึ้นกว่าแต่เดิมที่อาศัยพื้นที่ป่าบริเวณรอบๆ ในการเลี้ยงชีพ โดยเฉพาะการตัด
ไม้ แต่ตั้งแต่การอนุรักษ์ป่า ทางชาวบ้านไม่ให้พ่อค้าจากภายนอกมาซื้อไม้ในหมู่บ้าน ให้ชาวบ้าน
ซื้อขายกันเองในหมู่บ้าน แต่ชาวบ้านก็ยังอยู่กันอย่างเศรษฐกิจพอเพียง ยังไม่มีหนี้สินมากเท่าไร

แต่ในปี พศ.2535 การไฟฟ้าส่วนภูมิภาค ได้เข้ามาในหมู่บ้าน ตอนแรกๆ ชาวบ้านยังอยู่
กับแบบพอเพียง แต่ภายหลังปี พศ.2539 ชาวบ้านเริ่มมีหนี้สินเพิ่มขึ้น เกิดการอิจฉาริษยากัน ต่าง
คนต่างอยากซื้อรถยนต์ ทีวี ตู้เย็น โดยทั้งหมดนี้ซื้อของราคาเงินผ่อน ทำให้เป็นสาเหตุ
หนึ่งที่ชาวบ้านมีหนี้สินเพิ่มขึ้น การทำมาหากินในช่วงนี้ ชาวบ้านก็มักไปหางานทำที่บ้านอื่น ไม่
สนใจที่ดินทำกินสักเท่าไรจึงเกิดเหตุารร้าง ปัญหาหนี้สินจึงโยงไปถึงการขายที่ดิน ถ้าหากใคร
มีหลายที่ก็ได้ขายมาก หน้อยถ้าหากใครมีที่ดินผืนเดียวก็ต้องทนเป็นหนี้สินต่อไป การขายที่ดิน
ไม่ใช่ทางออกที่ถูกถึงตอนนี้ทางชาวบ้านยังมีหนี้สินอยู่มาก

ในสมัยนั้นได้มีการพัฒนาโดยมีโครงการสนับสนุนจากทางราชการหลายด้านด้วยกัน
และทางมูลนิธิวัดป่าดาราภิรมย์ได้มาสนับสนุนงบประมาณด้านเงินทุนหมุนเวียนให้ชาวบ้านได้กู้
เงินไปลงทุนทำการเกษตร และการบริจาควัว ควาย ให้เลี้ยงเพื่อเอาลูกโดยมีคณะกรรมการคอยดูแล
นายจรัส คุมไม้ ได้มีการสานต่อผู้ใหญ่บ้านคนเดิมในโครงการอนุรักษ์ป่าชุมชน เพราะว่าทาง
หมู่บ้านยังประสบปัญหาความแห้งแล้งอยู่ ประกอบกับทางกรมป่าไม้ได้มีการปลูกป่าในเขตป่า
อนุรักษ์บ้านห้วยส้มสุข บริเวณใกล้เคียงบ้านเมืองกะ แต่ในหมู่บ้านเมืองกะทางชาวบ้านได้
ประชุมตกลงร่วมกัน ไม่ให้กรมป่าไม้เข้ามาปลูกป่าในเขตอนุรักษ์ป่าชุมชน

ในปี พศ.2535 นี้ได้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนที่ 5 คือ นาย พวน แจ่มเจริญ เป็น
ผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี พศ. 2535-2541 และท่านพระครูวิรุณธรรมโกวิท ได้ให้ช่างฝีมือปั้นรูปพ่อขุน
หลวงวิรังคะที่วัดเจดีย์สถาน และได้นำรูปปั้นจำลองพ่อขุนหลวงมาประดิษฐานไว้ที่ตรงหน้าศาลพ่อ
ขุนหลวง ความสูงของรูปปั้นสูงประมาณ 2 เมตร

ต่อมาในปี พศ.2541 ทางชาวบ้านได้ร่วมกันเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านคนที่ 6 ขึ้น คือ นายสุคำ
คำแสน ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่ปี พศ.2541-2546

ในสมัยที่นายสุคำ คำแสน ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านได้รับงบประมาณจากทางราชการ
ในการพัฒนาหมู่บ้าน เช่น การสร้างถนนลาดยางแอสฟัลท์ในหมู่บ้านเป็นต้น และในปี พศ. 2543

คุณงานนิจ เรืองศรี ได้นำคณะมาสร้างศาลพ่อขุนหลวงและสร้างสถูปครอบรูปปั้นพ่อขุนหลวงตลอดจนได้จัดสร้างสวนหย่อมในบริเวณอนุสาวรีย์ให้มีความร่มรื่น และสร้างแล้วเสร็จในปีถัดมาทางคณะศรัทธาและเจ้าภาพได้ร่วมกันจัดงานฉลองสมโภชอย่างสมเกียรติ โดยได้เรียนเชิญ พลเอกสำเภา ชูศรี ผู้บังคับบัญชาทหารสูงสุด ในสมัยนั้นมาเป็นประธานในพิธี

ในปี พ.ศ. 2544 ทางสมาชิก อบต.ชุดแรกได้หมดวาระลงและทางราชการได้มีการเลือกตั้งสมาชิก อบต.ขึ้นอีกครั้ง โดยผู้ที่ได้รับเลือกให้เป็นสมาชิกอบต. ในครั้งนี้คือ นายปัญญา ฤทธิกุลพนา และนายเกษม ปั่นแก้ว และในปี 2544 มีเงินกองทุนเข้ามาในหมู่บ้าน 3 กองทุนด้วยกัน 1) กองทุนเศรษฐกิจชุมชน จำนวนเงิน 100,000 บาท 2) กองทุน กขคจ. จำนวนเงิน 280,000 บาท 3) กองทุนหมู่บ้าน จำนวนเงิน 1,000,000 บาท ซึ่งจำนวนเงิน 2 กองทุนแรก ชาวบ้านไม่ค่อยให้ความสนใจ แต่กองทุนหมู่บ้านนั้นได้มีการเอาชาวบ้านที่เป็นชาวไร่ชาวนามาบริหารเงินล้าน ทำให้เกิดปัญหาหลายๆ อย่างตามมา สมาชิกกองทุนก็มีไม่มากเท่าไร จึงทำให้ผู้กู้ได้กู้เงินเป็นจำนวนมาก ส่วนใหญ่เอาเงินล้านไปชำระหนี้เดิม มีส่วนน้อยที่นำไปลงทุน และมีน้อยนักที่จะได้ผล ส่วนใหญ่จะไม่ได้ผล จึงเป็นปัญหามาจากการยืมเงิน จาก 10,000 บาท เป็น 15,000 บาท เพราะชาวบ้านกลัวเสียเครดิต จึงเป็นปัญหานี้สืบตามขึ้นมาเรื่อยๆ จนถึงปัจจุบัน เพราะชาวบ้านมีแหล่งเงินให้กู้ยืมมากมาย

ต่อมาในปี พ.ศ. 2546 นายสุคำ คำแสนได้พ้นจากตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตามวาระทางราชการจึงให้มีการเลือกตั้งผู้ใหญ่บ้านขึ้นใหม่ โดยผู้ที่ได้รับเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านคนที่ 7 คือ นายปวน คอยคำ ซึ่งนายปวน คอยคำ ได้สืบเชื้อสายลัวะมาโดยกำเนิด กล่าวคือ บิดาและมารดาของนายปวน คอยคำ เป็นคนเชื้อสายลัวะ และสามารถพูดภาษาลัวะได้เป็นอย่างดีและเมื่อนายปวน คอยคำ ได้ลาออกจากตำแหน่งในปี 2547 นายไพศาล ไทยใหม่จึงได้รับคัดเลือกให้ดำรงตำแหน่งผู้ใหญ่บ้านตั้งแต่นั้นมาจนถึงปัจจุบัน

สภาพปัญหาในชุมชน

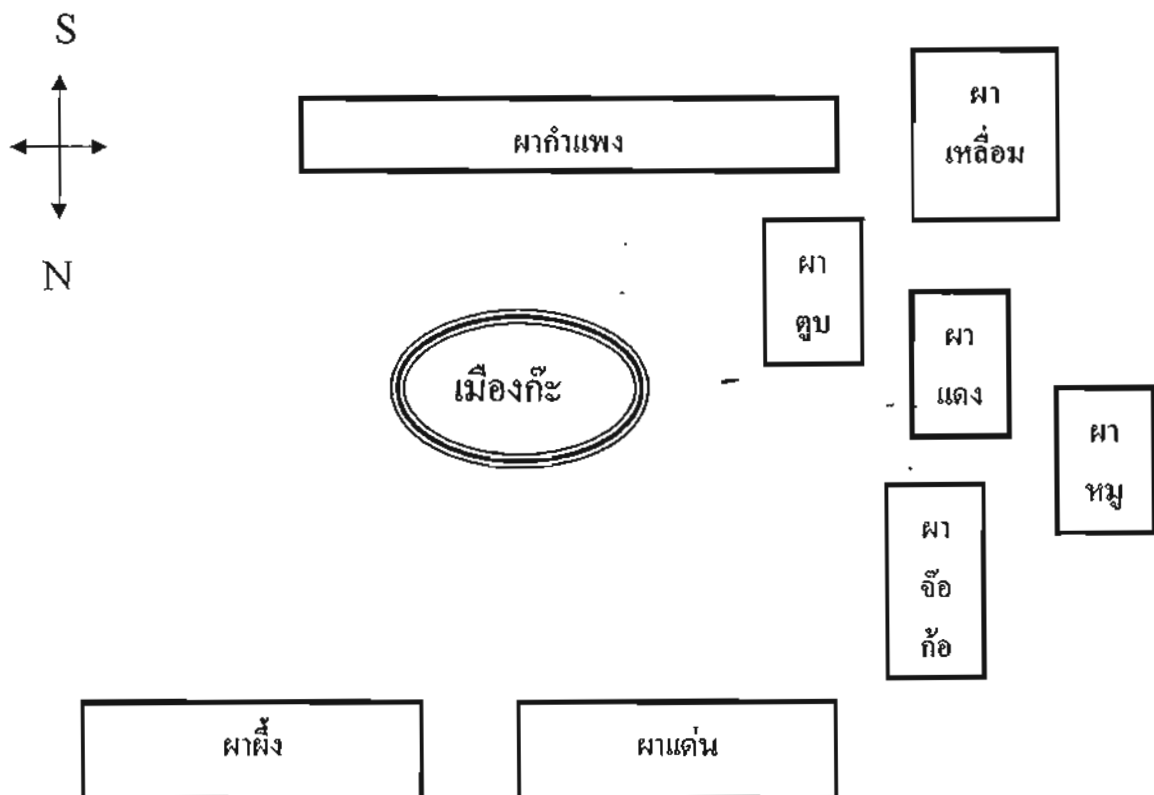
ปัจจุบันชาวบ้านเมืองกะ ยังต่อสู่วิถีชีวิตหลายอย่าง เช่นปัญหานี้สิน ปัญหาการทำมาหากินเลี้ยงปากเลี้ยงท้องของชาวบ้าน แต่เรื่องการอยู่แบบพี่แบบน้องยังมีกันอยู่ ส่วนเรื่องการต่อสู้ปาอนุรักษต้นน้ำได้ผล 99% ปัจจุบันมีน้ำอุดมสมบูรณ์ การสร้างบ้านเรือนของชาวบ้านเมืองกะ มีการขยายไปอย่างช้าๆ ปัจจุบันมีประชากรชาวบ้านเมืองกะทั้งหมด 160 คน เป็นชาย 90 คน หญิง 70 คน มีโรงเรียน 1 โรง มีนักเรียน 114 คน มีชาวบ้านหมู่ 8 แม่กะเปียง และหมู่ 7 บ้านห้วยส้มลูกเข้าเรียนที่โรงเรียนบ้านเมืองกะ ด้วยมีเด็กอนุบาล 26 คน

ส่วนปัญหาด้านการเกษตร ในช่วงปี 2540 ลำห้วยต่างๆ เริ่มมีมากขึ้น การใช้น้ำทำการเกษตรเริ่มมีมากขึ้น แต่ชาวบ้านยังทำการเกษตรกันอยู่ แต่ชาวบ้านมักจะปลูกพืชเชิงเดี่ยว ช่วง

นี่จึงมีบริษัทหลายบริษัทเข้ามาแนะนำการปลูกพืชต่างๆ แต่ส่วนใหญ่ทางบริษัทมักจะเบี้ยว นั้นเป็นปัญหาอีกทางหนึ่งที่ทำให้ชาวบ้านมีหนี้สินตามมาเรื่อยๆ อย่างที่แกไม่คิดแต่ช่วงนี้ทางชาวบ้านได้หันมาทำการเกษตรมากขึ้น แต่ก็ไม่ได้ผลสักเท่าไร สัมลูกคลุกคลานมาโดยตลอด

ข้อสันนิษฐานชุมชนบ้านเมืองกะ : เมืองกะในอดีต

จากการที่ทีมวิจัยเดินสำรวจบริเวณรอบๆ หมู่บ้านและได้ร่างแผนที่จุดตั้งของบ้านเมืองกะ เพื่อตรวจสอบสอดคล้องเกี่ยวกับการตั้งเมืองตามคำบอกเล่าของผู้เฒ่า ว่าเมืองกะเป็นหัวเมืองฯหนึ่งของชาวละแวกที่ปกครองโดยขุนหลวงวิลังคะ มีกำแพงเมืองเป็นหิน ทิศเหนือมีผาหินสูงและมีหอคอยสูงอยู่ ซึ่งทางทีมวิจัยได้วางทศลงร่างผังเมือง(กะ)คร่าวๆ โดยเริ่มต้นที่เมืองกะเป็นศูนย์กลางและลงวางจุดของกำแพงหินในทิศต่างๆ รอบๆ หมู่บ้าน ดังนี้

ลุงดี เตป้า บ้านกาดขาว อายุ 77 ปี เล่าว่า บ้านเมืองกะ แต่เดิมเป็นเมืองเก่าแก่มาแต่โบราณ จากตำนานเล่าขานกันมาจากการบอกเล่าของพ่ออุ้ยดี เตป้า บ้านกาดขาว อายุ 77 ปี พ่ออุ้ยดี บอกว่าได้ขึ้นจากพระอานในธรรม 12 ผูก ว่าบ้านเมืองกะ สมัยก่อนเป็นเมืองที่มีผู้คนนับหมื่นคนเป็นเมืองที่เจริญในทางอุบ่าว อุ่น้ำ มีทรัพย์สินเงินทองมากมาย มีกำแพงเป็นหิน กำแพงทางทิศ

เหนือจุดที่ 1 คือพระบาท จุดที่ 2 ผาแดง จุดที่ 3 ผาแดง จุดที่ 4 ผาแดง จุดที่ 5 ผาแป้ จุดที่ 6 ผาอื่น จุดที่ 7 ผาผา

ลุงหล้า ยี่หวา บ้านหนองคาย บอกว่าที่สันคอย ที่มีการขุดเหมือนถนนรอบคอยเป็น หอคอยของทหาร สมัยก่อนจะมีหอคอยของผู้ชายและผู้หญิง หอคอยจะมีหลังพ้อขุนหลวง สิ้นพระชนม์ มี 3 ที่ ทางเหนือบ้าน 2 ที่ แล้วก็มีข้างบนอีก แต่ก่อนนี้มีข้าศึกที่จะมารบมาฆ่า เป็นฝ่าย พม่า ก็สร้างหอคอยไว้ดูพอเห็นข้าศึกมาก็หนี

นอกจากนั้นบ้านเมืองกะ ยังมีกำแพงในเมือง ซึ่งมีประตูเมืองและมีหอคอยอยู่ใกล้ประตู เมืองซึ่งหอคอยสูงมากมองเห็นได้สี่ทิศเห็นทางได้ ทางตะวันตก ทางเหนือและตะวันออก

ซึ่งจกคำบอกเล่าของผู้เฒ่าผู้แก่ การวางแผนที่จะและการเดินสำรวจบริเวณจุดที่คาดว่าจะมีสิ่ง ต่างๆตามคำบอกเล่า พบว่า ข้อสันนิษฐานนั้นมีเค้าความจริงอยู่มาก อาทิ บริเวณจุดที่ตั้งหอคอย ก็จะมีเหมือนรอยขุดเป็นวงกว้างอยู่ 3 แห่งและบริเวณรอบๆหมู่บ้านก็พบร่องรอยที่บ่งชี้ว่าเป็นแนว กำแพงเมือง ยังทำให้ความเชื่อที่ว่า “เมืองกะเคยเป็นเมืองมาก่อน” ยิ่งเด่นชัดมากขึ้น

4.3 พิธีกรรมไหว้ขุนหลวงวิลังคะ

หากกล่าวถึงเมืองกะซึ่งเป็นชุมชนชาวลัวะถึงแม้ว่าปัจจุบันชุมชนจะถูกกลืนไปกับ สภาพสังคมยุคใหม่เกือบทั้งหมดไม่ว่าจะเป็นการตั้งบ้านเรือน การแต่งกาย ภาษาพูด วัฒนธรรม ความเป็นอยู่ แต่ก็ยังมีสิ่งหนึ่งที่ชุมชนยึดถือเป็นประเพณีปฏิบัติที่จะต้องทำทุกปี-ซึ่งเป็นเครื่องบ่งชี้ ว่า “ความเชื่อ ศรัทธาต่อบรรพบุรุษยังคงมีอยู่อย่างเหนียวแน่น” นั่นก็คือ ในเดือน 9 ของทุกปี ชุมชนจะมีการจัดประเพณี “ไหว้ขุนหลวง” ซึ่งถือว่าเป็นประเพณีที่ยึดถือปฏิบัติมาช้านาน โดยมีอู๊ย ศรี คอยคำ ผู้เฒ่าชาวลัวะเป็นผู้นำประกอบพิธีกรรม

การกำหนดพิธีกรรม

พิธีกรรมในการเลี้ยงขุนหลวง จะจัดทำขึ้นในเดือน 9 เดือนเป็นหลัก ซึ่งจะตรงกับเดือน มิถุนายนของทุกปี พิธีนี้จะเริ่มทำช่วงก่อนฤดูฝนที่ชาวนาจะลงสวน ทำไร่ทำนา ด้วยมีความเชื่อ ที่ว่าหากทำพิธีเลี้ยงขุนหลวงแล้วจะทำให้พืชผลดี ฟ้าฝน น้ำ ปลา อุคสมบุญ ส่วนวันที่จะทำการ เลี้ยงขุนหลวงนั้นต้องกำหนดวันอีกทีหนึ่ง โดยวันที่จัดต้องไม่ใช่วันศีล (วันพระ) ไม่ใช่วันเสียบ ไม่ใช่วันอาทิตย์ วันจันทร์ และวันพุธ ซึ่งปีหนึ่งมีครั้งเดียว

โดยปกติแล้วเครื่องเซ่นไหว้ขุนหลวงวิลังคะมีอาหารหลักอยู่ 2 ชนิดก็คือ ไก่และหมู ซึ่ง การเลี้ยงมีการสลับกันไปโดยเลี้ยงไก่ 2 ปี เลี้ยงหมู 1 ปี สลับกันไป นอกจากนั้นยังมีเงื่อนไขว่า

ถ้าปีไหนเลี้ยงหมู ก็จะดูวันที่พ่อขุนหลวงจะกินหมู ถ้าปีนั้นเลี้ยงไก่ ก็จะดูวันที่พ่อขุนหลวงกินไก่ โดยมีเงื่อนไขการเลี้ยงหมูหรือไก่ดังนี้

ปีที่เลี้ยงไก่ ทุกครอบครัวในหมู่บ้านจะนำไก่มารวมกัน แล้วนำมาคัมเพื่อเลี้ยงขุนหลวง แล้วนำเอาเลือดไก่ที่เชือดกันสดๆมาทาที่บ้านโคขุนศาลขุนหลวง ศาลเสนาซ้ายขวา ศาลช้าง ม้า

ปีที่เลี้ยงหมู ต้องเป็นหมูดำตัวเมียเท่านั้น การฆ่าหมูให้ใช้ไม้แหลมแทง ห้ามใช้มีดโดยเด็ดขาดแล้ว แล้วเอาเลือดหมูใส่ถ้วยถวาย

เครื่องบวงสรวงที่สำคัญในพิธีกรรมเลี้ยงขุนหลวงมีดังนี้

1. ตะแหลัวหลวง เป็นสัญลักษณ์ของพิธีเลี้ยง เพื่อขอฟ้าขอฝนทำไร่นาให้น้ำดี มีลักษณะเป็น ตา 9 ตา มีโซ่ร้อยปลา 2 เส้น เพื่อให้มีน้ำ ปลาอุดมสมบูรณ์และไม่มีการกำหนดว่าต้องเป็นใครที่จะสานตะแหลัวหลวงได้ ใครก็สามารถสานได้

2. ก๋วยโจ้น จะเป็นการสานก๋วย (ตะกร้า) เล็กๆ เพื่อใส่ของไหว้ขุนหลวง เสนาซ้ายขวา และหลักช้างม้า เพราะสมัยก่อนไม่มีช้อน ชาม ชัน โศก เลยใช้ดอกสานเป็นก๋วยแล้วเอาอาหารใส่เข้าไป แล้วแต่ว่าปีนั้นๆ เลี้ยง หมูหรือไก่ โดยจะทำทั้งหมด 8 อัน เนื่องจากพ่อขุนหลวง ท่านจะทรงช้าง และมีเสนาซ้ายขวายี่ม้า ดังนั้น เวลาเลี้ยงขุนหลวงต้องทำก๋วยโจ้นเลี้ยงขุนหลวง เข้าที่เสื่อบ้าน หลักช้าง หลักม้า เสนาซ้าย เสนาขวา แล้วก็หลักตะแหลัว รวมทั้งหมด 8 อัน

ผู้ดำเนินพิธีกรรมจะเป็นผู้เฒ่าผู้แก่ที่สามารถพูดภาษาลัวะที่จะสื่อสารกับพ่อขุนหลวงได้ ซึ่งในปัจจุบันเป็นพ่ออุ้ยศรี พ่ออุ้ยศรีจะอัญเชิญพ่อขุนมารับของเลี้ยงเป็นภาษาลัวะ โดยมีคำกล่าวแปลเป็นภาษาไทยคือ “เจ้าพ่อขุนหลวงวันนี้วันดีมาเลี้ยงขุนหลวงพร้อมเล่มเล็กเล่มใหญ่ให้เจ้าพ่อมาดู ขอเจ้าพ่อมารับมากินให้อิ่มๆ”

ในอดีต การทำพิธีเลี้ยงขุนหลวง เวลาทำพิธีคนที่ทำพิธีอยู่ห้ามออก และคนที่อยู่ข้างนอก เวลาทำพิธีห้ามเดินเข้ามา มีการห้ามคนในออก ห้ามคนนอกเข้ามาในหมู่บ้าน โดยจะสานตะแหลัว แม่ข่ายไว้หน้าหมู่บ้าน เพื่อไม่ให้คนอื่นเข้า นอกจากชาวลัวะ เท่านั้น

พิธีกรรมที่เกี่ยวข้อง

การเลี้ยงผีเสื่อบ้าน

ผีเสื่อบ้านเป็นผีที่ดูแลรักษาบ้านเรือน ดังนั้นในกรณีที่ทำพิธีการเลี้ยงขุนหลวง ต้องทำการเลี้ยงเสื่อบ้านด้วยพร้อมๆ กัน โดยการแบ่งอาหารไปถวายแก่เสื่อบ้านด้วย

การเลี้ยงผีม่อน (ผีปู่แสะย่าแสะ)

ภายหลังจากการเลี้ยงขุนหลวงแล้ว ภายในเดือน 9 ต้องทำการเลี้ยงผีม่อนด้วย ตัวอย่างเช่น ถ้าตั้งใจจะปลูกข้าววันนี้ ต้องเลี้ยงผีม่อนวันนี้ ต้องตั้งข้าวก่อน โดยมีการเลี้ยงไก่และทำก๋วยโจ้น (แต่ไม่มีการทำตะแหลัวหลวง) แล้วจึงจะลงแขกปลูกข้าว

วันสำคัญทางพุทธศาสนา

ในวันพระ วันเข้าพรรษา ออกพรรษา วันยี่เป็ง ต่าง ๆ ก็จะมีการถวายอาหารนอกจากจะถวายที่วัดแล้ว ก็จะต้องไปถวายให้พ่อขุนหลวง และเสื่อบ้านอีกด้วย

4.4 แนวทางนำประวัติศาสตร์ขุนหลวงวิลังคะกับการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน

การเริ่มต้นสืบค้นหาเรื่องราวของตนเองและบรรพบุรุษเพื่อให้ลูกหลานได้เรียนรู้รากเหง้าที่เป็นอยู่โดยเริ่มสืบสาวจาก “ความเชื่อ ศรัทธา” ที่มีต่อขุนหลวงวิลังคะ กษัตริย์ชาวลัวะที่ปกครองอาณาจักรนี้มานานมากกว่า 700 ปี ที่ชุมชนเชื่อว่า ขุนหลวงวิลังคะเสด็จชีวิตที่บ้านเมืองนี้แห่งนี้ หากแต่การทำงานวิจัยเพื่อสืบค้นประวัติของขุนหลวงวิลังคะนั้น ไม่ง่ายอย่างที่ทีมวิจัยได้วางแผนไว้ ตั้งแต่ครั้งแรก เนื่องจากข้อมูลประวัติของขุนหลวงวิลังคะทั้งจากการศึกษาเอกสาร ตำรา สอบถามผู้เฒ่าผู้แก่ เรื่องเล่า ตำนานและจากความเชื่อของทีมวิจัยเองพบว่า ข้อมูลที่ได้รับส่วนมากมักจะเป็นข้อมูลทั้งที่ซ้ำๆกับที่ทีมวิจัยมีอยู่แล้ว และบ้างก็เป็นข้อมูลใหม่ที่ยังไม่เคยทราบมาก่อน อาทิ ข้อมูลที่บอกว่าขุนหลวงวิลังคะกินยาตาขมิ้นใส่ถุงเสนาใส่ตัวเอง ศพของขุนหลวงวิลังคะอยู่ที่ดอยสุเทพ ไม่ใช่อยู่ดอยคว่ำห้อยที่อ.แม่มิม ขุนหลวงอาจจะไม่ใช่กษัตริย์แต่เป็นเพียงเศรษฐีตระกูลหนึ่งใน 9 ตระกูลและได้รับบรรดาศักดิ์เป็นท่านขุนเพื่อบอกถึงเขตการปกครองพื้นที่ตามทิศต่างๆ เป็นต้น

หากแต่ความเชื่อหรือข้อมูลที่ได้แม้จะผิดเพี้ยนหรือบางอย่างไม่ตรงกับที่ชุมชนได้รับการบอกเล่าสืบต่อกันมา หากแต่ ชุมชนเองก็ได้เลือกที่จะเรียบเรียงบอกเล่าเรื่องราวของขุนหลวงวิลังคะตามความเชื่อของคนในชุมชนที่มีอยู่ หากแต่สิ่งที่ชุมชนได้เรียนรู้จากประวัติของขุนหลวงที่ทำให้เกิดทิศทางหรือแนวทางการทำงานต่อเนื่องของชุมชนได้ก็คือ การวิเคราะห์ประวัติศาสตร์ของขุนหลวงวิลังคะ และมองดูความเป็นมาของชุมชนรวมถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้น ซึ่งจากการที่ได้ศึกษาเรื่องราวของขุนหลวงวิลังคะแล้ว ทีมวิจัยสามารถสรุปประเด็นได้ดังนี้

ด้านประวัติศาสตร์ขุนหลวงวิลังคะและชนเผ่าลัวะ

1) ประวัติศาสตร์ของขุนหลวงวิลังคะควรจะมีการสืบทอดอย่างต่อเนื่องไม่หยุดเพียงเฉพาะรุ่นพ่อแม่เท่านั้น เด็กๆในชุมชนควรจะได้รับรู้เรื่องราวของบรรพบุรุษของตนเองผ่านทางพ่อแม่ และ “หลักสูตรท้องถิ่น” ของโรงเรียนระดับประถมในชุมชน

2) มีการสืบทอดภาษาลัวะจากผู้เฒ่าที่ยังหลงเหลืออยู่ในชุมชน หรือสนับสนุนให้เด็กๆเกิดการรวมกลุ่มขึ้นเพื่อเล่าเรียนภาษาลัวะ โดยให้ผู้เฒ่า ผู้แก่เป็นผู้ถ่ายทอดโดยผ่านทางระบบโรงเรียน หรือการรวมกลุ่มกันขึ้นเองในชุมชน

3) จัดพิธีไหว้ขุนหลวงฯให้เกิดความต่อเนื่องทุกปี พร้อมทั้ง หาผู้สืบทอดการทำพิธีกรรมจากอุ้ยศรีซึ่งชราภาพมากแล้ว

ด้านการพัฒนาชุมชน

4) เนื่องจากสภาพวิถีชีวิต ความเป็นอยู่และเศรษฐกิจของชุมชนส่วนใหญ่ยังประกอบอาชีพรับจ้างและทำไร่ทำสวน ซึ่งคนในชุมชนส่วนมากยังขาดการประกอบอาชีพเสริมเพื่อเพิ่มรายได้ ดังนั้น ชุมชนจึงมองถึงเรื่องของการนำเอา “ของดีที่มีอยู่” คือ ประวัติศาสตร์ขุนหลวงวิลังคะมาเป็นจุดขายในเรื่องของการท่องเที่ยว อาทิ ท่องเที่ยวชุมชนลี้วะเมืองก๊ะ เดินตามเส้นทางประวัติศาสตร์รอยศพขุนหลวงวิลังคะ เป็นต้น ซึ่งชุมชนมองว่า การนำประวัติศาสตร์ของขุนหลวงวิลังคะมาเป็นจุดขายนอกจากจะทำให้คนในชุมชนมีอาชีพเสริมในเรื่องของการท่องเที่ยวเชิงประวัติศาสตร์รวมถึงการขายของที่ระลึก

5) การส่งเสริมอาชีพให้กับกลุ่มสตรีแม่บ้านในเรื่องของการทอผ้า ซึ่งกลุ่มสตรีเองได้มีการรวมตัวกันทำอาชีพเสริมอยู่บ้าง อาทิ การทอผ้าซึ่งได้รับการสนับสนุนทุนการดำเนินงานจากมูลนิธิวัดป่าคาราภิรมย์ ในการส่งเสริมการทอผ้าย้อนสืธรรมชาติ ซึ่งกลุ่มสตรีเองก็มีฝีมือในการทออยู่หลายคน สินค้าที่ผลิตได้ก็มีการออกจำหน่ายเป็นระยะๆ แต่หากมีการส่งเสริมการรวมกลุ่ม การพัฒนาฝีมืออย่างต่อเนื่องก็จะสามารถสร้างรายได้ให้กับกลุ่มอาชีพนี้ได้ และเมื่อการส่งเสริมการทอผ้าได้มีการศึกษาเอกลักษณ์การแต่งกายของชาวลี้วะ ก็ทำให้เติม “คุณค่าและสร้างเอกลักษณ์” เพื่อเป็น “จุดขาย” ให้เกิดขึ้นได้เช่นกัน.

บทที่ 5

สรุป วิเคราะห์ผลการวิจัย

การดำเนินงานวิจัยโครงการ“ประวัติศาสตร์ชุมชนหลวงวิลังค์เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนเมืองกะ” ได้ดำเนินงานมาถึงระยะสุดท้าย ผลการศึกษาวิจัยโดยใช้กระบวนการวิจัยท้องถิ่น โดยทีมวิจัยชุมชนดังที่ได้กล่าวไว้ในบทที่ 4 สามารถสรุปและวิเคราะห์ผลการดำเนินงานได้ดังนี้

5.1 วิเคราะห์ผลการดำเนินงาน

การดำเนินงานของโครงการวิจัยได้กำหนดวัตถุประสงค์ในการทำงานไว้ทั้งหมด 5 ข้อ และผลการดำเนินงานวิจัยที่ผ่านมาได้ดำเนินการศึกษา ค้นคว้า จัดประชุมและเดินทางเพื่อค้นหาคำตอบของข้อสงสัยที่ได้ตั้งไว้ ซึ่งหากจะพิจารณาผลที่เกิดขึ้นตามวัตถุประสงค์แต่ละข้อแล้วพบว่า

5.1.1 การศึกษาประวัติชุมชนหลวงวิลังค์

ทีมวิจัยดำเนินการวิจัยในการสืบค้นเรื่องราวของชุมชนหลวงวิลังค์ทั้งจากตัวคน สถานที่ เอกสาร รวมทั้งเรื่องราวที่ทีมวิจัยแต่ละคนได้สืบสืบต่อกันมา นำมาร้อยเรียงเป็นประวัติของชุมชนหลวง ซึ่งทีมวิจัยได้ทราบข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของชุมชนหลวงจากหลายๆแห่งและพบว่า มีประวัติของชุมชนหลวงวิลังค์ที่ไม่เคยได้ยินมาก่อน อาทิ ชุมชนหลวงคายที่คอยสุเทพ ชุมชนหลวงไม่ใช้ กษัตริย์แต่เพียงเศรษฐกิจที่ได้รับบรรดาศักดิ์ ชุมชนหลวงคายเพราะคัมภีร์ปิย ไม่ใช่แอนอกรับเสนาที่ตนเองพุ่งขึ้นฟ้า ฯลฯ ซึ่งข้อมูลที่ได้รับทราบเพิ่มเติมนี้ทำให้ทีมวิจัยได้นำมาถก แลกเปลี่ยนและเติมเต็มพร้อมทั้งศึกษาความเป็นไปได้ของข้อมูลกับสิ่งที่ตนเองได้ประสบมาว่า น่าจะมีความจริง/เท็จ มากน้อยแค่ไหน และเมื่อมีข้อมูลมากขึ้นเรื่อยๆ ข้อสรุปสุดท้ายของทีมวิจัยชุมชนจึง “เลือกที่เชื่อตามความเชื่อของชุมชนที่ได้สืบสืบต่อกันมา” เนื่องจากสิ่งที่ชุมชนเชื่อสามารถพิสูจน์ได้ อาทิ เชื่อว่าชุมชนหลวงคายที่บ้านเมืองกะและศพอยู่ที่คอยคว่ำหล่องที่อ.แม่ริม ก็ทดลองเดินจากเมืองกะไปถึงแม่ริมซึ่งไม่ได้ข้ามน้ำสายใดเลยตามความเชื่อของประเพณีศพของชาวลัวะดั้งเดิม อีกทั้งรอบๆ หมู่บ้านก็มีร่องรอยของหอคอย ของเก่า และกำแพงเมืองซึ่งเป็นการยืนยันว่าเมืองกะแต่เดิมเป็น”เมือง” ไม่ใช่แค่ “หมู่บ้าน” เป็นต้น ซึ่งจากการศึกษาประวัติชุมชนหลวงตามเป้าหมายที่ได้ตั้งไว้ก็พบว่าทีมวิจัยสามารถดำเนินการศึกษาและเรียบเรียงประวัติของชุมชนหลวงได้จากข้อสันนิษฐานที่มีอยู่ภายใต้ความเชื่อและศรัทธาของชุมชน

5.1.2 ศึกษาวิถีความเป็นอยู่ของชุมชนเมืองกะจากอดีตจนถึงปัจจุบัน

การศึกษาวิจัยภายใต้วัตถุประสงค์ข้อนี้เป็นการศึกษาความเป็นมา พัฒนาการการเปลี่ยนแปลงของชุมชนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ซึ่งทีมวิจัยได้ศึกษาจาก “คน” เนื่องจากเป็นแหล่งข้อมูลเพียงแหล่งเดียวที่จะสามารถทำให้ประวัติของชุมชนเมืองกะปรากฏขึ้นได้ ที่ผ่านมาชุมชนเองไม่เคยมีการรวบรวมประวัติอย่างจริงจังมากนัก เมื่องานวิจัยเข้ามาจึงทำให้เริ่มมีการศึกษาอย่างจริงจังและได้เรียบเรียงขึ้น ซึ่งข้อมูลที่ได้เป็นการรวบรวมประวัติความเป็นมาของเมืองกะ การเปลี่ยนแปลงจนถึงปัจจุบัน ตลอดจนปัญหาที่เกิดขึ้น ซึ่งจากการสืบค้นข้อมูลและนำมาพูดคุยกันผนวกกับเรื่องราวของขุนหลวงวิลังคะประกอบ ทำให้ทีมวิจัยเริ่มมีความชัดเจนในประวัติและความเป็นไปได้ที่จะเสริมความมั่นใจของข้อมูลที่มีอยู่ว่า “เมืองกะมีประวัติศาสตร์ที่ยาวนานควบคู่กับขุนหลวงวิลังคะ” โดยมีหลักฐานที่สำคัญปรากฏดังที่กล่าวไปแล้ว

เมื่อมีการศึกษาอดีตจนถึงปัจจุบัน ชุมชนเองก็ยอมรับถึงการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นว่าปัจจุบัน “ความเป็นลัวะ” ที่หลงเหลืออยู่แสดงออกได้แต่เพียง “ศรัทธาและความเชื่อที่มีต่อขุนหลวง” ซึ่งเป็นสิ่งที่อยู่ “ภายใน” หากแต่สิ่งที่ปรากฏอยู่ภายนอกไม่ว่าการแต่งตัว การกิน การอยู่อาศัย วัฒนธรรม ประเพณีหลายๆอย่างถูกกลืนไปกับวิถีปัจจุบันไปจนหมดแล้ว แต่สิ่งที่ยังคงเห็นชัดที่บ่งบอกว่าบ้านนี้เป็นบ้านลัวะ ก็คือ พ่ออยู่ศรีกับภรรยาที่ยังพูดภาษาลัวะได้เท่านั้นเอง

5.1.3 แนวทางและรูปแบบในการนำประวัติศาสตร์มาสร้างคุณค่า แก้ปัญหาชาวลัวะ และสร้างความเข้มแข็งชาวลัวะบ้านเมืองกะ

การดำเนินงานวิจัยของโครงการนี้สามารถศึกษาข้อมูลประวัติของขุนหลวงวิลังคะ และประวัติศาสตร์ของชุมชนจากอดีตจนถึงปัจจุบันที่ใช้เวลานาน เนื่องจากชุมชนไม่คุ้นเคยกับการทำงานลักษณะนี้มาก่อน ดังนั้น เมื่อได้ข้อมูลตามที่กำหนดไว้แล้ว แม้ยังไม่สมบูรณ์มากนัก แต่ก็พอให้ทีมวิจัยและชุมชน “พอเห็น” แนวทางที่จะนำประวัติศาสตร์ขุนหลวงวิลังคะมาสร้างคุณค่าและความเข้มแข็งให้กับชุมชน ซึ่งแนวทางที่ออกมาอาจจะดูเป็นภาพกว้างและเน้นไปที่การสร้างฐานเศรษฐกิจและความเป็นอยู่มากกว่าจะนำประวัติศาสตร์มา “สร้างคุณค่าและเอกลักษณ์” เพื่อบ่งบอกถึงความเป็นลัวะอย่างเดียว เนื่องจากชุมชนในปัจจุบันได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมอีกทั้งปัญหาหนึ่งที่ชุมชนกังวลก็คือ “การรักษาความเป็นชุมชน” ไว้ให้ได้ เนื่องจากภาวะเศรษฐกิจที่บีบรัดทำให้คนต้องออกไปทำงานในเมืองมากขึ้น หลากๆครอบครัวโยกย้ายลงไปอยู่ที่ราบเพื่อให้เดินทางสะดวกต่อการทำางาน ซึ่งชุมชนเองมองว่า หากชาวบ้านยังปากกึดดินตึบอยู่ จะให้มารักษาความเป็นชุมชน ความเป็นลัวะอย่างเดียวยังคงไม่ได้ ดังนั้น เมื่อชุมชนได้สืบค้นเรื่องราวของ ขุนหลวงวิลังคะ ผู้

ซึ่งเปรียบเสมือนเสาหลักของชุมชน รวมทั้งสืบค้นเรื่องราวของเมืองกะที่มีความเป็นมายาวนาน ก็ทำให้ชุมชน “ใจชื้น” และมีพลังใจที่จะอยู่เพื่อธำรงรักษาสิ่งนี้ไว้ หากแต่ก็ต้องนำประวัติศาสตร์เหล่านั้นมาวางแผนและออกแบบให้ชุมชนอยู่ได้ด้วย

ดังนั้น แนวทางที่เกิดขึ้นของโครงการนี้จึงเน้นในเรื่องของการพัฒนาอาชีพให้ชุมชนโดยมี “จุดขาย” ในเรื่องราวของประวัติศาสตร์ที่มีอยู่ แต่สิ่งที่สำคัญก็คือ ชุมชนเองต้องทำงานอย่างต่อเนื่องเพื่อพาชุมชนไปสู่เป้าหมายที่ได้วางไว้ โดยงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นเพียง “ผู้จุดประกาย” ให้เกิดการขับเคลื่อนในชุมชนในช่วงต้นเท่านั้น และหากชุมชนมีข้อมูล มีกระบวนการที่สามารถดึงทรัพยากรทั้งเงิน และคน เข้ามาทำงานร่วมกับชุมชนได้ ก็จะสามารถทำให้เป้าหมายในการกำหนดอนาคตของชุมชนยิ่งชัดเจนมากขึ้นเท่านั้น

5.2 ปัญหา อุปสรรค ที่เกิดขึ้นจากการดำเนินงาน

การดำเนินงานวิจัยตลอดระยะเวลา 2 ปีที่ผ่านมา มีปัญหา อุปสรรคเกิดขึ้นระหว่างการทำงานดังนี้

5.2.1 คน/ทีมทำงาน

1. หัวหน้าโครงการซึ่งเป็นบุคคลภายนอกไม่รับผิดชอบการทำงานตั้งแต่แรก ทำให้ชุมชนเกิดการเคือง และหมดกำลังใจที่จะทำงานต่อ
2. ทีมวิจัยไม่มีความรู้ในเรื่องงานวิจัย และเมื่อต้องมาทำงานวิจัยที่ต้องอาศัยการบันทึก จดเขียนจึงทำได้ไม่ดีเท่าใดนัก ต้องอาศัยพี่เลี้ยงโครงการเข้ามาหนุนเสริมตลอด
3. ทีมวิจัยไม่ค่อยได้คุยกันบ่อยเท่าใดนัก ส่วนมากจะคุยกันเมื่อพี่เลี้ยงโครงการนัดหมายดูข้อมูล ซึ่งจะต้องทำให้พี่เลี้ยงเข้ามาในพื้นที่บ่อยๆงานถึงจะเคลื่อนไปได้
4. ทีมวิจัยติดขัดเรื่องการทำมาหากิน บางครั้งก็ไม่ได้ร่วมทำกิจกรรมอย่างต่อเนื่อง

5.2.2 กระบวนการวิจัย

4. การทำงานวิจัยเป็นเรื่องใหม่ ที่มีขั้นตอน วิธีการที่ชัดเจนก่อนลงมือทำ ทีมวิจัยทุกคนเป็นชาวบ้านไม่เคยทำในเรื่องเหล่านี้ ดังนั้น จึงกระบวนการวิจัยจึงติดๆดับๆอยู่ตลอด
5. สิ่งสำคัญในการทำงานคือการบันทึก ซึ่งเป็นเรื่องที่ชาวบ้านไม่ถนัดแต่ถนัดพูดมากกว่า ดังนั้น จึงทำให้ข้อมูลที่คุยกันหลายๆอย่างที่สำคัญไม่ได้ถูกบันทึกไว้โดยตลอด
6. เนื่องจากทีมวิจัยเป็นชาวบ้านทั้งหมด การสืบค้นข้อมูลเป็นเรื่องที่ไม่ยากไปกว่าการวิเคราะห์ข้อมูล ซึ่งทีมวิจัยยอมรับว่าจะต้องอาศัยทีมพี่เลี้ยงมาช่วยตั้งคำถามให้ในการสรุปงานแต่ละครั้งเพราะเพียงลำพังชาวบ้านเอง ไม่สามารถที่จะวิเคราะห์ข้อมูลได้ดีเท่าใดนัก

5.2.3 ข้อมูล

7. ข้อมูลเกี่ยวกับประวัติของชุมชนหลวงมีเยอะจนทีมวิจัยเริ่มสับสนกับข้อมูลที่มีอยู่ สุดท้ายจึงต้องยึดเอาความเชื่อของตัวเองเป็นหลักแล้วหาข้อมูลมาสนับสนุน ข้อมูลบางอย่างทีมวิจัยยังไม่ได้ไปสืบค้น อาทิ คนปั้นรูปชุมชนหลวง หมู่บ้านลัวะที่แม่แจ่ม จึงทำให้การเรียบเรียงข้อมูลยังไม่สมบูรณ์เท่าใดนัก

8. ข้อมูลหลายๆอย่างที่มีการศึกษาที่ทีมวิจัยรู้สึกว่ามันผิดไปจากความเชื่อของชุมชน แต่ก็ไม่สามารถแก้ไขอะไรได้เนื่องจากเป็นงานวิชาการ

5.3 การเรียนรู้

1. การทำงานกับคนนอกชุมชนหรืออาจจะเป็นคนที่คลุกคลีกับชุมชนมานานไม่สามารถไว้ใจได้มากกว่าคนในชุมชนร่วมกันทำงานเอง ดังนั้น การทำงานกับคนภายนอกชุมชนจะต้องระวังให้มากขึ้นและหากมีการทำงานร่วมกันต้องเสนอเงื่อนไขไม่ให้บุคคลผู้นั้นถือเงิน และให้ถือความคิดเห็นของชุมชนเป็นที่ตั้ง

2. การทำงานวิจัยเพื่อท้องถิ่นเป็นสิ่งที่ดีที่ควรหนุนให้ทุกชุมชนได้มีโอกาสเข้าถึง หากแต่จะต้องระวังการเอาชุมชนเป็นเครื่องมือของคนภายนอก

3. การทำงานเป็นทีมมีความสำคัญมาก ที่ต้องมาแลกเปลี่ยน เรียนรู้ซึ่งกันและกันอยู่เสมอ จะทำให้สามารถเคลื่อนงานต่อไปได้

4. ผู้ที่เป็นผู้นำชุมชนหรือแกนนำชุมชนจะต้องมีความเสียสละ อดทนเป็นอย่างมากและจะต้องสร้างโอกาสการเรียนรู้ให้กับตนเองให้มากเพื่อนำความรู้ที่ได้นั้นกลับมาพัฒนาชุมชนตนเอง

5. การทำงานอย่าเอา “เงินเป็นตัวตั้ง” ให้เอามาเป็นน้ำมันหล่อลื่น

5.4 ข้อเสนอแนะ

1. ชุมชนต้องการการหนุนการทำงานต่อเนื่องซึ่งครั้งนี้ชุมชนจะเป็นผู้ทำงานเองโดยไม่ให้มีคนนอกเข้ามาร่วม เพื่อให้แนวทางที่ชุมชนได้ค้นพบจากการทำงานวิจัยโครงการนี้ได้มีโอกาสทดลองปฏิบัติได้จริง ซึ่งที่ผ่านมาเป็นการศึกษา รวบรวมข้อมูลเพื่อให้ชุมชนได้ “รู้ตัวเอง” เท่านั้น หากมีการทำงานต่อยอดไม่ว่าจะเป็นทุนสนับสนุนจากสกว. หรืออบต. จะทำให้เป้าหมายการนำประวัติศาสตร์ของชุมชนหลวงวิลังคะมาสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนได้อย่างแท้จริง

2. องค์การบริหารส่วนตำบลควรจะเข้ามาหนุนงานต่อเนื่องหรือบรรจุพื้นที่บ้านเมืองกะอยู่ ในแผนพัฒนาการท่องเที่ยวในระดับตำบล

3. หากมีนักวิชาการด้านประวัติศาสตร์มาช่วยเรียบเรียงและให้ข้อคิดเห็นต่องานชิ้นนี้จะประโยชน์อย่างมาก

บรรณานุกรม

- ฉัตรวิ ทศธรและสุริยา รัตนกุล.2539,สารานุกรมกลุ่มชาติพันธุ์ละว้า.สำนักงานวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเอเชียอาคเนย์ สถาบันวิจัยภาษาและวัฒนธรรมเพื่อพัฒนาชนบท มหาวิทยาลัยมหิดล
- กฤษณา เจริญวงศ์.2531.การสำรวจชุมชนลัวะใน 5 อำเภอ : อำเภอเมือง หางดง สันป่าตอง จอมทอง สอด.ลัวะในล้านนา คณะวิชามนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่ สหวิทยาลัยล้านนา พ.ศ.
- พระครูโสภณ กวีวัฒน์. 2547 . ประวัติชาวลัวะ : เศรษฐี 9 ตระกูล.เล่าขานตำนานประเพณีบูชาเสาอินทขิล ,หน้า 13
- พรรณเพ็ญ เครือไทย, ตัวอย่างนิทานภาคเหนือ. สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ถอดเทป โดย สุญาณ่า ศรีพรหม นิทานภาษาเหนือ Northern Folktales เรื่อง "เจียงเมียงคำพญา"
- พัทธ์ชน บัวระพวน.2549.ตำนานเจ้าพ่อขุนหลวงวิลังคะ,เอกสาร โรเนียว.
- พระพุทธรพจนวราภรณ์ (จันทร์ กุสโล).2544.นำชม วัดเจดีย์หลวงวรวิหาร.บุญศิริงานการพิมพ์: เชียงใหม่.
- ประวัติขุนหลวงวิลังคะ.2547.เอกสารโรเนียว ที่ระลึกในงานไหว้สา “บวงสรวงขุนหลวงวิลังคะ”. กาบเจียวิลังคะ-จามเทวี.เอกสาร โรเนียว.ไม่ระบุปีที่พิมพ์.
- คณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ วิทยาลัยครูเชียงใหม่.2531.เอกสารลัมนนาวิชาการศึกษาเรื่อง ลัวะใน ล้านนา: เชียงใหม่.
- ศรีเลา เกษพรหม.2541.ลัวะเยี่ยไร่ ไทไล่ล่า.สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.โรงพิมพ์มิ่งเมือง : เชียงใหม่

แหล่งข้อมูลบุคคล

- ลุงดี เตปา
- ลุงหล้า ยี่หวา
- ครูบาพรชัย
- ลุงแก้ว ปือคำ
- อ.มณี พะยอมยงค์
- พ่อหลวงเสรี สุขสบาย
- อ้ายศรี คอยคำ

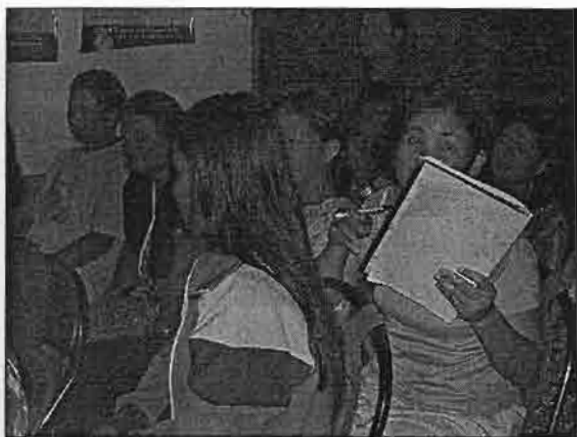
แหล่งข้อมูลอิเล็กทรอนิกส์

- <http://thaiarc.tu.ac.th/folktales/northern/index.html>

ประมวรูปภาพในการดำเนินงาน

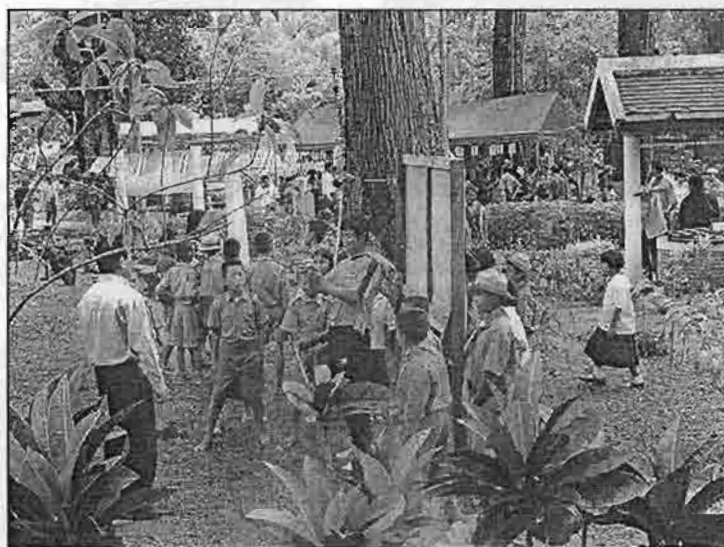
การวางแผนการทำงานของทีมนักวิจัยและพี่เลี้ยง

นำเสนอข้อมูลต่อชุมชนเป็นระยะๆส่วนมากจัดเวทีหลังจากเสร็จภารกิจประจำวัน

สภาพทั่วไปของชุมชนเมืองเกะ

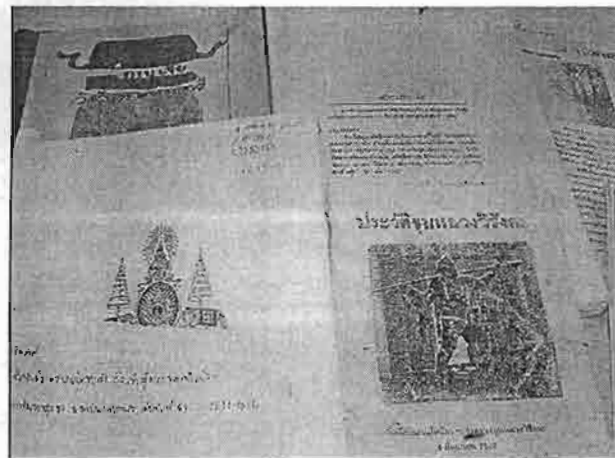
บรรยากาศพิธีไหว้ขุนหลวงวัดงิ้วประจำปี 2548

เครื่องเซ่นไหว้ พิธีกรรมไหว้ขุนหลวงวิลังคะกล้าไหว้โดยอัยศรี ดอยคำ

จำลองภาพเส้นทางเดินศพขุนหลวงวิลังคะ

เอกสาร ตำรา ที่กล่าวถึงประวัติขุนหลวงวิลังคะ

บอร์ดแสดงผลการทำงานวิจัยจัดไว้ที่พิธีกรรมไหว้ขุนหลวงวิลังคะ

ถอดเทปคำสัมภาษณ์ผู้หาล้า บ้านหนองก้าย

วันที่ 14 สิงหาคม 2547

โดยนายไพศาล ไทยใหม่ นายเกษม บั่นแก้ว และนายเดช อินตะรัง

นักวิจัย : การกำหนดวันชุนหลวง กำหนดจากอะไร มีความเป็นมาจะใด

อู๋ : เราต้องหาวันดีก่อน (มีจันทรวันดี) ก่อน เรากำหนดไว้ก่อนไม่ได้ตรงกับวันไม่ดี ก็ทำไม่ได้ เราต้องรู้วันดีก่อนจริงๆ แต่ว่าเราจะไม่รู้วันดีก่อน สมมุติว่าเราจะกำหนดวันนั้น พอถึงวันนั้นมันไม่ใช่วันดีก็ทำไม่ได้

นักวิจัย : ทำไมเขาถึงเอาเดือน 9

อู๋ : เดือน 9 ก่อนลงทำไร่ทำนา เราต้องเลี้ยงผีขุนหลวงก่อน แต่เราจะขอน้ำขอฟ้าขอฝน ก่อนทำไร่ทำนา เราจะเลี้ยงขุนหลวงเป็นหลัก หากว่าเราทำไร่ทำนาแล้วค่อยหาวันเลี้ยงขุนหลวงมันจะทำให้เราทำงานไม่สำเร็จ เราต้องหาวันดีในเดือน 9 (เดือนเก้าเมือง) เราต้องมาหารื้อกัน วันไหนดี วันไหนเป็นวันเสีย

นักวิจัย : ข้างขึ้นข้างแรมมีผลไหม

อู๋ : ข้างขึ้นข้างแรมไม่เป็นไร เราทำวันพระไม่ได้ วันพุธไม่ได้ วันเสีย (วันอาทิตย์ และวันจันทร์) ไม่ได้ ปีหนึ่งมีครั้งเดียว

นักวิจัย : ความหมายของเสตียงหลวงคืออะไร

อู๋ : คือขุนหลวง จะขอน้ำทำไร่ทำนา เอาปลามาแขวนอยู่กับน้ำ ขอฟ้าขอฝน

นักวิจัย : ก่วยโจ้น คืออะไร

อู๋ : ก่วยโจ้น มี 3 ที่ 3 ก่วย มีเจ้าที่ ขุนหลวง ตัวช้าง ตัวม้า และเสตียงหลวง 1 อัน

นักวิจัย : ความหมายของก่วยโจ้น คืออะไร

อู๋ : จะทำใส่ของไหว้ผี

นักวิจัย : มันเปรียบเหมือนสมัยก่อน ที่มีซ็อน ซาม มีโตก ไม่เขอะใช้ไหม เลบใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านสานก่วยโจ้นใส่ของ

อู๋ : อย่างเราเข้าป่าเจอเห็ด ก็สานก่วยโจ้นใส่ ทำง่าย จะเอาไปใส่เนื้อก็ได้

นักวิจัย : ทำไมถึงเลี้ยงไก่ 3 ปี เลี้ยงหมู 1 ปี

อู๋ : เป็นประเพณีตั้งแต่สมัยบรรพบุรุษ

นักวิจัย : ความหมายของหลักช้าง หลักม้า คืออะไร

อู๋ : เจ้าพ่อขุนหลวงชี่ช้าง และมีเสนาซ้ายขวาชี่ม้า เวลาเลี้ยงผีต้องมีหลักช้างหลักม้า

นักวิจัย : เวลาเราเลี้ยงผีต้องมีหลักช้างหลักม้า

อู๋ : เวลาเราเลี้ยงขุนหลวงเราต้องเราเอาหลักช้างหลักม้ามาใส่เสลียงหลวง

นักวิจัย : ผีมอนเลี้ยงเมื่อใด

อู๋ : เลี้ยงก่อนทำนาทำไร่ ถ้าเราตั้งใจจะปลูกข้าววันพรุ่งนี้ ต้องเลี้ยงผีมอนวันนี้ ต้องตั้งข้าวก่อน มีไก่ 1 ตัว แล้วแต่ใครจะมาใส่ แล้วก็ลงแขกปลูกข้าว สมัยนี้ผีมอนไม่มีแล้ว

นักวิจัย : ผีเสื้อบ้านคืออะไร

อู๋ : ผีเสื้อบ้าน คือผีที่ดูแลรักษาบ้านเรือน

นักวิจัย : ทำหอด้วยไขไหม

อู๋ : ทำหอด 3 หอด เสลียงหลวง ไม่ได้ทำบ่อยมานานๆ ถึงจะทำ 10-20 ปีแล้วไม่ได้ทำ จะทำแกงเลี้ยงตักแจกจ่ายกันคนละถ้วยๆ เล็กๆ สมัยก่อนคนน้อย หมูไม่แพง

นักวิจัย : ทำไมผีขุนหลวงชอบไปคอกไก่เอาเลือดทาบันได

อู๋ : เป็นประเพณีสืบทอดกันมาตั้งแต่สมัยโบราณ แต่ถ้าเป็นหมูจะไม่ทำเหมือนไก่ หมูจะเอาเลือดใส่ถ้วย

นักวิจัย : ไม้ให้เอามีแทง เอาไม้แหลมแทงมันคืออะไร

อู๋ : ตามประเพณีปฏิบัติมาอย่างนั้น ถ้าเอามีดแทงผีจะไม่กิน

นักวิจัย : ที่ว่าทำหมูเข่าว่าเอาให้แค่คนบนคอยทำ

อู๋ : แต่ก่อนนั้นคนบนคอยไม่เยอะ คนลัวะเยอะกว่า

นักวิจัย : เวลาสวดขึ้นต้นอย่างไร ภาษาเมือง

อู๋ : เออ เจ้าพ่อขุนหลวงวันนีวันดีมาเลี้ยงขุนหลวงพร้อมเล่มเล็กเล่มใหญ่ให้เจ้าพ่อมาดูแลขอเจ้าพ่อมารับมากินให้อิ่มๆ

นักวิจัย : แต่ก่อนคนลัวะพูดว่าคนในไม่ให้ออกคนภายนอกไม่ให้เข้า มันคืออะไร

อู๋ : ปฏิบัติตามประเพณีสืบมา การเลี้ยงผีมอน ผีขุนหลวง ทางเดินมันเดินผ่านกันได้ เวลาทำพิธีคนที่ทำพิธีอยู่ห้ามออก และคนที่อยู่ข้างนอกเวลาทำพิธีห้ามเดินเข้ามาให้อยู่ข้างนอก เมื่อก่อนลัวะเคร่งครัดมากในการปฏิบัติ แต่ปัจจุบัน ไม่ค่อยเคร่งเท่าไร

นักวิจัย : เรื่องศพคนลัวะ

อู๋ : ถ้าตายตอนกลางคืน ตอนสายเอาไปป่าช้าแล้ว แล้วก็ไปช่วยกันที่ป่าช้า ก่อนกลับก็ล้างมือล้างหน้า ล้างน้ำส้มป่อย ที่บ้านศพจะเลี้ยงไก่ก่อน 2 ตัว มีเลี้ยงเจ้าที่ 1 ที่แล้วพี่น้องจะฉีกไก่ ใส่เอาไว้ที่หนึ่ง แล้วคนบ้านอื่นเอาไว้อีกที่หนึ่ง แล้วก็ทำกล้วยสัง

นักวิจัย : ทำกล้วยสัง 3 วัน 7 วัน

นักวิจัย : หอ 3 หลัง มันเป็นอย่างไ

อัย : หออันกลางเป็นขุนหลวง เสนาซ้าย ขวา อยู่หออีก 2 หอ

นักวิจัย : ความเป็นมาของหมู่บ้านเมืองกะ ของเรา เริ่มแรกตั้งแต่อัยจำความได้มันเป็น
อย่างไร มีบ้านกี่หลังคา

นักวิจัย : แต่เดิมประวัติผู้เฒ่าผู้แก่เล่าให้ฟัง มี 300 หลังคา แล้วเกิดเหตุมีห่านเข้าบ้าน แล้วคนก็
ตาย แล้วก็หนีออกจากหมู่บ้านไปบ้าง แล้วกลับคืนมาเหลือ 7-8 หลังคา ตามแถวนี้มันไม่มีบ้านคน

นักวิจัย : มีใครบ้าง

อัย : มีอัยอุ่น อัยผัด อัยก้อน อัยมน อัยน้อย อัยปัน อัยกลาง แล้วก็ลูกมีหลานขยาย
ครอบครัวออกไป แล้วก็ลูกเดาก็ไปแต่งงานกับคนข้างนอกก็เอาคนข้างนอกเข้ามาอยู่ในหมู่บ้าน
เพิ่มขึ้นเป็น 40 หลังคา

นักวิจัย : แต่ก่อนบ้านเรามี 2 ปีก บ้านทุ่งอีกปีกหนึ่ง เมื่อก่อนนี้ปี พศ.อะไรที่ย้ายจากบ้าน
ทุ่งมาอยู่ที่ริมห้วยตรงนี้

อัย : 2513 หรือ 2514 จากนั้นมาก็ขยายขึ้น เป็น 20 หลังคา แต่ก่อนนั้นมี 7-8 หลังคา
เวลาประเพณีปีใหม่ก็นำพระข้างนอกมาทำพิธี

นักวิจัย : ได้ยินเขาเล่าว่าแต่ก่อนนี้มีการเผาวัด มีเสาวัดเหลืออยู่

อัย : ไม่ใช่เผา ไฟป่า เผาทุ่งนาแล้วก็ลามมาที่วัด เดิมนี่สร้างวัดสร้างโบด ตรงที่เก่า

นักวิจัย : หลังจากเหลือ 7-8 หลังพวกเราก็อพยพกันไปตามประสา

อัย : อยู่ตามประสาพี่น้องทำไร่ ทำสวน ทำนา

นักวิจัย : ทำไร่นาก็ได้ข้าวไม่ดี

อัย : มีหนู เข้ามากินข้าวในนา มีหนูป่าเข้ามาในหมู่บ้าน

นักวิจัย : มีเสือไหม

อัย : มีเสือ ค่าย

อัย : ขุนหลวงเมืองกะดำดินได้ หายตัวได้ พุดเรื่องศาสนาพราหมณ์พระพุทธเจ้ายังได้ไป
ศึกษาจากพราหมณ์ สำเร็จแล้วได้เป็นพระพุทธเจ้าตั้งศาสนาพุทธขึ้นมา แล้วเทศนาสั่งสอนไปทั่วไป
แถวศรีลังกา จีน ธิเบต เราสืบศาสนาพุทธมาตั้งแต่ประเทศจีนแล้ว คือคนเหนือเราเป็นเชื้อสายจีน
ทั้งหมด พุดเรื่องขุนหลวงเมืองกะเป็นพราหมณ์ เป็นลูกพราหมณ์ ถือศาสนาพราหมณ์ ตั้งแต่ก่อน
พระพุทธเจ้าจะสอนศาสนา ขุนหลวงดำดิน หายตัวได้ อย่างพระบาทสี่รอยคือวัดของขุนหลวงบะ
ลังกะ สร้างไว้

นักวิจัย : : เดิมนี่ครูบาศรีวิชัยสร้าง

อู๋ : มันทันทีมาแล้ว ครุฑบ้านศรีวิชัยมาสร้างที่หลังลูกนี้ ขุนหลวงสร้างรอยเท้า พระพุทธเจ้าจำลอง 4 ที่ ทำด้วยหินแก้ว ขุนหลวงบะลังกะ สิ้นพระชนม์ไปแล้วตั้งเป็นเมืองกะ แยกได้เมืงคือนางจามเทวีสวยมาก กว่าจะได้นางจามเทวี ต้องพุ่งหอกไปถึงเมืองลำพูนจะได้แต่งงาน แล้ว ขุนหลวงก็พุ่งได้ถึงลำพูน แล้วก็เสียชีวิต

นักวิจัย : อยากรู้ว่าขุนหลวงบะลังกะ ตั้งเมืองกะจริงหรือเปล่า

อู๋ : ขุนหลวงเมืองกะเป็นเกิดมาตั้งแต่สมัยพราหมณ์ สมัยศาสนาพราหมณ์ เป็นฤๅษีอยู่ในถ้ำ อะไรอย่างนี้ มีอักษร ด้วย เป็นอย่างไรไม่รู้ เราก็ไม่รู้ประวัติมันจริงๆ

นักวิจัย : เมืองกะนี้ขุนหลวงเป็นคนสร้างใช่ไหม

อู๋ : ขุนหลวงบะลังกะเป็นคนสร้าง

นักวิจัย : อู๋รู้หรือเปล่าเมืองกะมีกำแพง มีป้อมอยู่ข้างใน มีทรัพย์สมบัติอยู่ที่ไหนรู้ไหม

อู๋ : รู้สมัยก่อนพ่อเล่าให้ฟัง เมืองกะสมัยก่อนรัฐ ไม่ใช่รัฐอย่างปัจจุบัน ทุกคนเท่าเทียมกัน ขุนหลวงเลี้ยงควาย ถนนหนทางเป็นทางวัวทางควาย

นักวิจัย : แต่ก่อนนี้คิดว่าเมืองกะเป็นอยู่ข้าวอยู่น้ำ

อู๋ : สมัยเป็นเด็ก เสาบ้านเป็นไม้สักเป็น 8 เหลี่ยม 10 เหลี่ยม มุงหลังคาเป็นเก็ดไม้สัก

นักวิจัย : ก่อนโรคห่าลง ฆ่าคน

อู๋ : โรคห่าฆ่าคน เมื่อไม่นานมานี้ เมื่อ 2472 นี่เอง ที่เป็นไข้ป่า อีสุกอีใส ไข้ฉี่หนู ไบโคงกลัวย ที่เป็นห่าตายในบ้าน

นักวิจัย : แต่ก่อนที่เอาไม้สักมาทำบ้านมีที่หลังคาจำได้ไหม

อู๋ : มีประมาณ 29 หลังคา เดิมมันอยู่เมืองกะแล้วก็ย้ายไปโป่งแยง

นักวิจัย : บ้านป่าสักงามก็เป็นถั่วที่คอยสะเก็ด ย้ายไปจากที่นี่ แต่ก่อนนี้คงเป็นเมืองใหญ่มาก

อู๋ : คงจะเป็นเมืองใหญ่เราไม่รู้ไม่เห็น

นักวิจัย : อยู่ 29 หลัง

อู๋ : 29 หลัง จะเห็นอยู่บริเวณนี้ ตั้งแต่สมัยพ่อ

นักวิจัย : อู๋รู้ไหมสมบัติอะไรที่เขาซ่อนเอาไว้ เป็นถ้วยชาม ไปไว้ เคยรู้ไหม

อู๋ : ที่บ้านเมืองกะเรา ที่เขาเขียนประวัติไว้ มี ลำห้วยหลังบ้านแต่ก่อนเขากินน้ำในลำห้วยกันทุกคน ถ้าปวดเมื่อย เป็นไข้เอายาใส่ลำห้วยแช่กินจะหายเมื่อย เดี่ยวนี้มันแห้งไปหมด ดันไม้มันเยอะ

นักวิจัย : ช้างลงไปอาบน้ำยังมิดหลัง

อู๋ : เดี่ยวนี้ไม่ได้กินแล้ว แห้งไปหมด

นักวิจัย : พุดถึงวัดแต่ก่อน เดี่ยวนี้เขาก็สร้างที่เก่านั้น

อู๋ : สร้างที่เก่า วัดเดี๋ยวนี้มันใกล้กว่าเก่า วัดเมื่อก่อนมันอยู่ทางเหนือมาก ที่ขุนหลวง
สร้าง

นักวิจัย : อู๋พูดภาษาลัวะได้ไหม

อู๋ : ได้ บ้าง

นักวิจัย : แต่ก่อนแถววัดมีคนอยู่ไหม

อู๋ : มันอยู่แต่ทางนี้ขึ้นไปทางเหนือ

นักวิจัย : ตามทุ่งนา อู๋ว่ามีด้วยเก่าขามแตกอยู่แถวนั้น

อู๋ : คงจะเป็นบ้านสมัยเก่า

นักวิจัย : แล้วก็ทางสันคอยตามบ้าน เขาพูดเป็นหนทางเหมือนถนนรอบคอยมันเป็นอะไร

อู๋ : เป็นหอคอย

นักวิจัย : เป็นหอคอยของหมู่บ้าน ที่เขาพูดไม่ใช่เอาเกี่ยวเอาอะไรไป

อู๋ : เป็นหอคอยของหมู่บ้าน

นักวิจัย : มันจะมี 3 ที่ ทางเหนือบ้าน 2 ที่ แล้วก็ยังมีข้างบนอีก

อู๋ : แต่ก่อนนี้มีข้าศึกที่จะมารบมาฆ่า เป็นฝ่ายพม่า ก็สร้างหอคอยไว้ดูพอเห็นข้าศึกมาก็
หนี

นักวิจัย : แล้วก็คอยหินแมน พ่อรู้จักไหมมันเป็นอะไร มันเป็นหอคอย

อู๋ : เป็นหอคอยสำหรับผู้ชายและผู้หญิง อันนี้มารุ่นหลัง ขุนหลวงบะลังกะ หนังสือ
ประวัติของลัวะเรา เมื่อเกิดมันมาทางทิศเขต เทือกเขาหิมาลัย หนังสือเป็นหนังสือเมือง อย่างศาสนา
พราหมณ์นี่ก็เป็นศาสนาพราหมณ์ ฤๅษีก็ต้องไปเรียนที่พราหมณ์ พระพุทธเจ้าก็ต้องไปศึกษาที่
พราหมณ์ถึงได้เป็นศาสนาพุทธ พระพุทธเจ้าเกิดวันอังคาร วันพุธวันศุกร์รู้ศึกษสำเร็จมรรค ผล
แล้ว ตั้งศาสนาพุทธขึ้นมา

นักวิจัย : กำแพงเมืองในบ้านเรา อู๋เคยเห็นไหม ตามทุ่งนา ตามสวนลื่นจีเก่า

อู๋ : กำแพงเมืองที่เมืองกะมี แล้วก็ที่มีหอคอย มันไม่ค่อยมั่นคงแข็งแรงเท่าไร เริ่มใช้ปูน
มาทำก็ผาหินแล้วเอาปูนขาวมาผสม

นักวิจัย : พ่อเคยเห็นกำแพงเมือง มันจะมีกี่จุด

อู๋ : มันจะมีประตู มันจะมีหอคอยอยู่ใกล้ประตู

นักวิจัย : มันคงจะกว้างมากเป็น หมื่นกว่าไร่

อู๋ : มันจะมีหอคอยสี่ทิศ

นักวิจัย : เคยเห็นทางได้ ทางตะวันตก ทางเหนือและตะวันออกยังไม่เห็น

อู๋ : เห็นทางห้วยปากกล้วย

นักวิจัย : วัดเมืองกะมิโครมาสร้าง

อู๋ : วัดเมืองกะ มิ้นจะย้ายจากพระบาทสี่รอยมาที่เมืองกะ

นักวิจัย : ที่จริงวัดพระบาทสี่รอยกับวัดเมืองกะ มิ้นน่าจะเป็นคนสร้างตนเดียวกัน

อู๋ : เป็นอย่างเดียวกัน

นักวิจัย : อย่างเมืองกะที่สร้างเป็นเมืองกะแต่ก่อนเขาเรียกว่าอะไร

อู๋ : บ้านเมืองกะ แต่ก่อนเขาใช้เมือง อย่างเมืองเชียงใหม่ เมืองกะ

นักวิจัย : บ้านหนองกาย ทางสรวง กับเมืองกะ อันไหนเกิดก่อน

อู๋ : บ้านหนองกาย ประวัติของหนองกายแต่ก่อนนี้ มีบ้านหนองกายมีบ้านไม่เยอะ 30 กว่าหลังคา วัดที่ป่าช้า เขามีสะพานข้าม มีน้ำนองแต่ก่อนน้ำท่วมหมดเป็นหนอง บาทสี่รอยพระถูกน้ำพัดไปพระไม่ได้กินข้าว ก็เลยพากันย้ายมาวัดศรีบุญเรือง พระเจ้าขุนหลวงมาตั้งวัดขึ้นอีกครั้ง น้ำก็ท่วมอีกก็เลยย้ายมาสร้างวัดที่นี่ สร้างพระประธานใหญ่ คืออันนี้บ้าน.....มันเป็นเชื้อสายของวัดแต่ก่อนนี้อยู่บ้านเดียวกันที่วัดหนองกาย แล้วก็มาอยู่บ้านส้มอว

นักวิจัย : แล้วมันเป็นอย่างไรทางสาวเป็นคนเมืองที่วัดหนองกายหรือว่าเป็นรื้อ

อู๋ : เป็นเชื้อสายของรื้อ แต่มาอยู่ทางสาวมันก็หายไป เหลือน้อยไป อย่างบ้านเราเดี๋ยวนี้ก็พูดรื้อ คนแต่ก่อนๆ อย่างพ่อนี้ก็พูดรื้อได้ ตามป๊อก.....ยังพูดรื้ออยู่ ไปลำปางบ้านเกาะคาก็พูดรื้ออยู่ มีเป็นจุกๆ บ้านเราก็ไม่ใช่มีจุกเดียวมันมีหลายจุก หลายที่หลายทาง อย่างเมืองกะเราสมัยนี้ก็ไม่พูดแล้วแล้ว ไม่ค่อยรู้แล้ว

รายชื่อทีมวิจัย

นายไพศาล	ไทยใหม่	หัวหน้าโครงการ
นายปวน	ดอยคำ	ทีมวิจัย
นายประสิทธิ์	ปิ่นธิยะ	ทีมวิจัย
นายประเสริฐ	สุขสบาย	ทีมวิจัย
นายเดช	อินตะรัง	ทีมวิจัย
นายใจ	ไชยชนะ	ทีมวิจัย
นางสาวนงคราญ	ฤทธิกุลพนา	ทีมวิจัย
นายปัญญา	ฤทธิกุลพนา	ทีมวิจัย
นายจรัส	คุมไม้	ทีมวิจัย
นายอ้วน	นุดตะระ	ทีมวิจัย
นายเกษม	ปิ่นแก้ว	ทีมวิจัย
นายศรีทน	สุขสบาย	ทีมวิจัย